

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΚΑΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

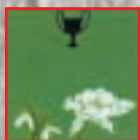
ΑΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Εάν ο παραλήπτης είναι άγνωστος, παρακαλούμε να επιστρέψετε τον φάκελλο στον αποστολέα Ε.Ι.Μ. Μιλτιάδου 3 Κηφισιά. Τ.Κ. 14562

ΠΛΗΡΕΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΓΡΑΦΙΩΝ
Κ. ΛΕΩΝΙΔΑΣ 11
ΦΡΟΝΙΣΤΕΛΕΙΟΝ
108

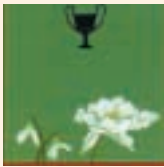
Φαίλακα "Νήσος Ικαρος"

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2008

ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 4 ΕΤΟΣ 3^ο
ΤΙΜΑΤΑΙ: 0.01 ΕΥΡΩ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΚΑΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΑΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2008 ΑΡ.ΦΥΛΛΟΥ 4 ΕΤΟΣ 3^{ΟΝ}

Μιλτιάδου 3 14 562 Κηφισιά τηλ.: 210 8016183 φαξ: 210 8016183 email: info@ikarianstudies.org

Ακόμη και τις δικές σου απόψεις να αναιρείς άν είναι να σωθεί η αλήθεια...

Αριστοτέλης

σελ. 3

Εικόνα εξωφύλλου:

Το 1960 βρέθηκε στο μερικώς τότε ανασκαμμένο ιερό της Αρτέμιδος η περίφημη Στήλη του Ίκαρου με μια μακρά ελληνική επιγραφή από 44 σειρές όπου για πρώτη φορά αναφερόταν η ονομασία Ίκαρος "Ανά" Ανάξαρχος τοις εν Ίκαρω οικηταίς χείρειν". Επρόκειτο για μεγάλο λίθο 1,20 μ. ύψους, αρκετά κατεστραμμένο, που άλλοτε στεκόταν στην είσοδο του ναού.

σελ. 7

Βαγγέλης Ρήνας ο ζωγράφος

σελ. 10

Δράκανο

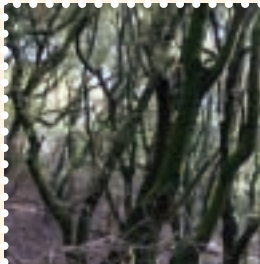
σελ. 15

Γεωθερμική Ενέργεια

σελ 18

ΙΚαριακή Διάλεκτος

σελ. 17

Δάσος Ράντη

σελ. 11

Οι ανασκαφές στο Κεραμέ

σελ.13

Το Μουσείο του Ίκαρου στο Καταφύγι

σελ. 5

Καριώτικη Λύρα

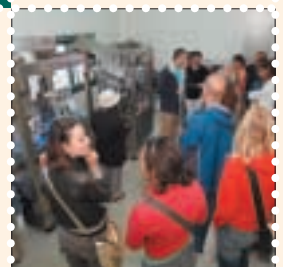
σελ.8

Ακαμάτρα

σελ. 9

Ένα Συνέδριο για το κρασί στην ΙΚαρία

Ιδιοκτησία: Εταιρεία Ικαριακών Μελετών

Διευθυντής έκδοσης:
Επιμέλεια ύλης - έκδοσης:
Καλλιτεχνικός σύμβουλος έκδοσης:
Επιμέλεια - σχεδιασμός έκδοσης:
Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο:

Χριστόδουλος Ξενάκης
Θεμιστοκλής Θ. Κατσαρός
Χριστόδουλος Μαλαχιάς
Κωστής Γ. Πίνας
Χριστόδουλος Ξενάκης

Παραγωγή: Άρτυπος Ε.Π.Ε. Ξηροκρήνης 19 11142 Αθήνα τηλ.: 210 2135533 φαξ: 2102135534 email: kostapina@gmail.com

Παραλαβή άρθρων και εργασιών στα γραφεία της Εταιρείας: Μιλτιάδου 3 14562 Κηφισιά τηλ.: 2108016183

e-mail: info@ikarianstudies.org website: www.http://ikarianstudies.org

Παρακαλούμε για την ακριβή διεύθυνση, όσων επιθυμούν να λαμβάνουν το περιοδικό.

Τυπώνεται σε 2.000 αντίτυπα

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο αναδημοσίευση, παράφραση, διασκευή, η εν γένει αναπαραγωγή μέρους ή ολόκληρων θεμάτων του περιοδικού καθώς και η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας και σελιδοποίησης του, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.2121/93 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης Παρισίων και τους κανόνες Διευνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.

Νήσος Ίκαρος;

Failaka Νήσος Ίκαρος στον Αραβικό Κόλπο

Η μικρή επίπεδη νήσος Failaka (μήκους 13 χλμ. και μέγιστου πλάτους 7χλμ.) βρίσκεται στο κέντρο του Κόλπου του Κουβέιτ και έχει το σχήμα τριγώνου. Κατείχε πάντοτε σημαντική θέση στον εμπορικό θαλάσσιο δρόμο μεταξύ Μεσοποταμίας και Ινδίας, εμπόριο που συνεχίστηκε και αργότερα με τους Άραβες. Η προέλευση του ονόματος Failaka προβλημάτισε τους επιστήμονες. Μια ελκυστική ερμηνεία είναι ότι λόγω της σχέσης του νησιού με τους Έλληνες μπορεί να παραπέμπει στο ελληνικό ΦΙΛΙΚΑ και το νησί να ήταν γνωστό ως φιλική Ίκαρος. Το 1960 βρέθηκε στο μερικώς τότε ανασκαμμένο ιερό της Αρτέμιδος η περίφημη Στήλη του Ίκαρου με μια μακρά ελληνική επιγραφή από 44 σειρές όπου για πρώτη φορά αναφερόταν η ονομασία Ίκαρος. “Ανάξαρχος τοις εν Ίκαρω οικηταις χαίρειν”. Επρόκειτο για μεγάλο λίθο 1,20μ. ύψους, αρκετά κατεστραμμένο, που άλλοτε στεκόταν στην είσοδο του ναού.

Το όνομα Ίκαρος δόθηκε, σύμφωνα με τον Αρριανό (βιβλίο Ζ' παρ.20) στη Failaka από τον ίδιο τον Αλέξανδρο, από το νησί Ικαρία του Αιγαίου Πελάγους. Δε ξέρουμε τι ακριβώς ώθησε τον Αλέξανδρο να ονομάσει το νησί από την Ικαρία. Ίσως το σχήμα του, ίσως το ότι ήταν και αυτό κατάφυτο και είχες πηγές ή πιθανότερο διότι οι πρώτοι άποικοι που θα έστελνε εκεί κατάγονταν από την Ικαρία και έδωσε το όνομά του προς τιμήν τους. Το 325 π.Χ. ο Μέγας Αλέξανδρος είχε φθάσει μέχρι τον Ινδό ποταμό. Ο Νέαρκος τότε, ναύαρχος του στόλου, έλαβε την εντολή για να επιστρέψει στην Βαβυλώνα, να πλεύσει κατά μήκος των

Πήλινα ειδώλια Ελληνιστικής περιόδου

ακτών του Κόλπου, τις οποίες ο ίδιος αναφέρει ως φιλική περσική ακτή.

Ο Αρριανός αναφέρει ότι ο Αλέξανδρος πληροφορήθηκε την ύπαρξη δύο νησιών κοντά στις εκβολές του Ευφράτη. Το πρώτο, μικρότερο, ήταν κατοικημένο, καλυμμένο από πυκνό δάσος και οι κάτοικοι του είχαν αναλάβει τη λατρεία του ιερού. Αυτό το νησί στο οποίο πρώτος έφθασε ο Ανδροσθένης από την Θάσο και έστειλε την αναφορά του, έδωσε την εντολή ο Αλέξανδρος να ονομασθεί Ίκαρος. Οι Έλληνες άποικοι έφθασαν στη νήσο Ίκαρο

στα τέλη του 4ου π.Χ. αιώνα, μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου και κατά τη βασιλεία του Σέλευκου του Α' και έκτισαν

Μυχός του Περσικού κόλπου

ένα οχυρωματικό κτήριο που ονομάστηκε “ακρόπολις” και ανασκάφηκε από Δανούς αρχαιολόγους στα τέλη της δεκαετίας του 1950. Η “ακρόπολις” ήταν τετράγωνη με 60μ. μήκος, είχε δύο εισόδους (προς Β και προς Ν) πύργους στις γωνίες και περιβαλλόταν από στεγνή τάφρο.

Μέσα στην ακρόπολη βρέθηκαν και κατοικίες αλλά το κέντρο καταλαμβάνει ο ναός, ελληνικού τύπου με ιωνικά κιονόκρανα, αφιερωμένος στη θεά Άρτεμη. Είχε μήκος 11,50μ και πλάτος 7,50μ και θυμίζει τον Θησαυρό των Αθηναίων στους Δελφούς. Στο σπικό βρέθηκε βάση για το άγαλμα της θεάς, τουλάχιστον φυσικού μεγέθους, και έξω από το ναό βωμός με βαθμιδωτή βάση για θυσίες και προσφορές. Στο ναό βρέθηκε και θησαυρός νομισμάτων από 13 αργυρά τετράδραχμα της ελληνιστικής περιόδου (Βασιλεία Αντιόχου Γ' 223-187 π.Χ.).

Το αρχαιολογικό υλικό είναι μείγμα αντικειμένων με επίδραση ελληνική αλλά και ανατολίζουσα. Βρέθηκε πληθώρα γυναικείων ειδωλίων αφιερωμένων στη θεά Άρτεμη, άλλα περιβεβλημένα με χιτώνα σαφώς ελληνικού τύπου, ωραία λίθινη κεφαλή δελφινιού, ακρωτήριο από το ναό και άφθονη κεραμική. Δυστυχώς τα περισσότερα από αυτά τα αντικείμενα που φυλάσσονταν στο εκεί μικρό αρχαιολογικό Μουσείο, με τον Πόλεμο του Κόλπου και την εισβολή των Ιρακινών καταστράφηκαν ή διασκορπίστηκαν.

Η Στήλη του Ίκαρου ευτυχώς διασώθηκε και φυλάσσεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο του Κουβέιτ. Η Ελλάδα μετά από Διμερή Συμφωνία που υπεγράφη τον Ιούλιο του 2007 έστειλε αρχαιολογική αποστολή για κοινή ελληνοκουβεϊτιανή έρευνα στη νήσο Ίκαρο, η οποία ελπίζουμε θα μας δώσει και νέα ευρήματα.

ΠΕΤΑΛΟΝ: Το Ικαριακό Πατητήρι

Η Ικαρία στον αρχαίο κόσμο ήταν γνωστή εκτός των άλλων και για το ότι εκεί “το πρώτον άμπελος έφυ”. Ο Πράμιος οίνος της ήταν γνωστός και περιζήτητος και τούτο φαίνεται από τις αναφορές τις οποίες συναντάμε τουλάχιστον σε είκοσι αρχαίους συγγραφείς, από του Ομήρου μέχρι και των βυζαντινών χρόνων οι οποίοι περιγράφουν και εξυμνούν αυτό το κρασί.

Πολλοί ερευνητές-μελετητές αναρωτήθηκαν που βρίσκονταν οι αμπελώνες από τους οποίους παρήγεται αυτό το εξαίσιο κρασί, δεδομένου ότι η Ικαρία, εκτός μερικών κοιλάδων, αποτελείται από τεράστιους ορεινούς όγκους.

Την απάντηση μας έδωσαν οι μεγάλες πυρκαϊές οι οποίες εκδηλώθηκαν κατά το δεύτερο ήμισυ κυρίως του 20ου αιώνα. Μετά τις πυρκαϊές αυτές απεκαλύφθησαν εκατοντάδες αναβαθμοί, πεζούλια, τα οποία κτίστηκαν από τις παραλίες μέχρι και τις δυσπρόσιτες ορεινές περιοχές, με σκοπό την συγκράτηση του λιγοστού χώματος που υπήρχε.

Τα κτίσματα αυτά προϋποθέτουν τεράστια εργασία και χιλιάδες εργατάρες. όλα αυτά βέβαια δεν κατασκευάστηκαν μέσα σε πενήντα ή εκατό χρόνια, αλλά πολλές γενιές συνέχιζαν το κτίσιμο το οποίο είχαν αρχίσει οι πρόγονοί τους. Διατηρήθηκαν δε αυτά και εκαλλιεργούνται, σύμφωνα με μαρτυρίες, μέχρι και τα χρόνια κατά τα οποία ενέσκηψε η μάστιγα της φυλλοξήρας, κατά το πρώτο ήμισυ του 20ου αιώνα, και οι αμπελώνες καταστράφηκαν.

Σήμερα περιερχόμενοι τους εγκαταλελειμμένους αυτούς χώρους συναντάμε τους ληνούς τα γνωστά πατητήρια. Ενδιαφέρουσες κατασκευές πατητηριών συναντάμε κυρίως στους έρημους οικισμούς, όπως στο Κουμαρό, στον Παριανάδων του χωριού Χρυσόστομος, στα Καμπιά (νοτιοανατολικά του χωριού Καταφύγιο(ν)), στις Σκάλας(βορειοανατολικά του Περδικίου) στον Αι-Γιώργη του Αθέρα (επάνω από το χωριό Μονοκάμπι), στις Καρνα(β)ούς κ.α (ο κατάλογος είναι μακροσκελής). Πολλά από τα πατητήρια αυτά ανάγονται πιθανότατα στα ελληνωρωμαϊκά χρόνια και τα βυζαντινά. Όλα έχουν σχεδόν την ίδια τεχνική κατασκευής. Διακρίνονται δύο είδη πατητηριών, ένα υπέργειο και ένα εν μέρει σκαμμένο στο έδαφος, στο άκρο μιας πεζούλας. Πρόκειται για ορθογώνιες παραλληλεπίπεδες κατασκευές βάθους 1-1,50 μ., πλάτους 0,60-0,80 μ. και μήκους 1-1,50μ.

Τα κτιστά πατητήρια ευρίσκονται σε μια άκρη του αμπελώνα ή του σπιτοκαθίσματος, υπερυψωμένα σε λιθόκτιστο βάθρο. Το εσωτερικό τους στις περισσότερες περιπτώσεις είναι επενδεδυμένο με πλάκες σχιστολίθου. Υπάρχουν και πατητήρια μικρών διαστάσεων σχηματιζόμενα από πέντε πλάκες χωρίς περιτοίχιση. Ο συνηθέστερος τύπος πατητηριού σκάπεται σε μια άκρη πεζούλας. Κάθε πλευρά σχηματίζεται από μεγάλη επίπεδη πλάκα σχιστολίθου ή γνεύσιου καθώς και ο πυθμένας. Ο πυθμένας έχει ελαφριά κλίση προς την πρόσθια όψη του πατητηριού, για να διευκολύνεται η ροή του μούστου. Οι ακμές των πλακών χρειούνται με ασβεστοκονίαμα. Υπάρχει πληροφορία ότι αντί για ασβεστοκονίαμα σε ορισμένες περιοχές χρησιμοποιούσαν κερύ μελισσών.

Οι πλάκες αυτές, οι οποίες σχηματίζουν το πατητήρι συνήθως περιβάλλονται από πέτρινο τοίχο, ο οποίος στο πρόσθιο τμήμα της κατασκευής σχηματίζει είδος παραστάδων. Η πλάκα η οποία ευρίσκεται στην πρόσοψη του πατητηριού, στην άκρη της πεζούλας, στο κέντρο της κάτω κοντά στον πυθμένα φέρει λαξευμένη οπή, στην οποία προσαρμόζεται πλήλινος σωλήνας, κεραμίδι ή πλάκα σχιστολίθου με λαξευμένη αύλακα, το λεγόμενο **ρουζούνι** (από το ρήμα ρέω), που είναι ο συνηθέστερος τύπος.

Κάτω από το ρουζούνι, στο υποκείμενο πεζούλι του αμπελώνα χωμένο στη γη, ευρίσκεται πύθος, ο οποίος ονομάζεται **αποδόχι** [το αρχαίο αποδοχείο (ρ. αποδέχομαι) = υδροθήκη] και εκεί μέσα ρέει το γλεύκος, ο μούστος.

Επάνω από το αποδόχι προσαρμόζεται ένα είδος πανεριού, πλεγμένο από κλάδους λυγαριάς ή καλάμι ή και βούρλα, το οποίο ονομάζεται **Ροάς ή σταφυλόρωγο** και επέχει θέση τρυπητού, σουρωτηριού (ηθμού). Η ονομασία Ροάς από το δωρικό Ροά, ιωνικό ροή. Δωρικά στοιχεία ανιχνεύουμε αρκετά στην Ικαριακή διάλεκτο μέχρι και σήμερα (π.χ. Τέφος αντί τάφος). Ας μην ξεχνάμε την σχέση Ικαρίας – Ικάρου – Ηρακλέους. Ίσως ο ροάς να είναι παραφθορά της λέξεως ρογάς [ή ρω(γ)άς] και να δηλώνει το σκεύος το οποίο συγκεντρώνει τα απομεινάρια από τις ρώγες.

Η πρόσθια όψη του πατητηριού με το ρουζούνι και το αποδόχι κάτω, ευρίσκονται μεταξύ των παραστάδων, οι οποίες σχηματίζονται κατά την περιτοίχιση του πατητηριού.

Τα σταφύλια, αφού λιαστούν και πλυθούν, τοποθετούνται στο πατητήρι και πατιούνται από ένα ή δύο άτομα (άντρες ή γυναίκες), ο μούστος ρέει από το ρουζούνι στον ροά και διαμέσου αυτού στο αποδόχι. Όταν το αποδόχι γεμίσει μούστο, τον μεταφέρουν στους κρασωπούς πύθους ή κρασοβυτίνες (η αρχαία πυτίνη ή βυτίνη), οι οποίοι είναι τοποθετημένοι στο ίδιο χώρο του πεζουλιού, χωμένοι στη γη ή ευρίσκονται στην αποθήκη του σπιτιού, χωμένοι και εκεί στη γη και περιβαλλόμενοι από κτιστό πεζούλι. Ο χώρος αυτός ονομάζεται πιθοστάσι ή νεκταρέ.

Ο μούστος αφού τοποθετηθεί στα πιθάκια, αυτά καλύπτονται με στρογγυλές πλάκες σχιστολίθου ίδιας διαμέτρου με το πιθάκι. Κάθε μία από τις πλάκες αυτές φέρει στο κέντρο κυκλική οπή, τον **ανηφορά**, η οποία αποφράσσεται με αρωματικά φυτά (ρίγανη, θυμάρι, αθρίμπι) ή με κεκρόξυλο (στέλεχος του κέκρου, καλαμποκιού) έως ότου ολοκληρωθεί ο βρασμός, η ζύμωση του μούστου. Όταν ο βρασμός τελειώσει, το πιθάκι σφραγίζεται περιμετρικά με λάσπη από στάχτη και ο αναφοράς σφραγίζεται καλά με το κεκρόξυλο. Όταν περάσουν περίπου σαράντα ημέρες (συνήθως κατά την εορτή των Ταξιαρχών στις 8 Νοεμβρίου γίνεται η πρώτη άντληση κρασιού από το πιθάκι με το σιφούνι).

Το σιφούνι (ο σίφων) κατασκευάζεται από τον καρπό του φυτού της Κολοκύνθης της Λαγνηνοφόρου (φλασκιά στο ικαριακό ιδίωμα). Ο καρπός αυτός είναι ευμεγέθης και στο άνω μέρος είναι σωληνοειδής, κεκαμένου του σωλήνα προς τα κάτω. Η χρήση του καρπού αυτού είναι πανάρχαια και ευρίσκουμε αναφορές γι αυτό στους Αριστοφάνη, Θεόφραστο, Διοσκορίδη, Αθήναιο αλλά και στον Πλίνιο και Καλομέλλα. Στον “ώμο” του φλασιού ανοίγεται οπή και εκεί τοποθετείται μικρό καλάμι, το λεγόμενο πιμπίλι (επεμβόλιο), ενώ στο σωληνοειδές άκρο, το σιφουνάραδο, αφού αποκοπεί μικρό τμήμα του, προσαρμόζεται καλάμι, το λεγόμενο αυλί, το

μήκος του οποίου έχει υπολογισθεί να φτάνει μεσ' στον κρασώπο πίθο, μερικά εκατοστά επάνω από τον πυθμένα όπου κατακάθεται η Τρυά (τρυγία). Εξυπακούεται ότι το φλασκι χρησιμοποιείται, αφού εντέχνως αφαιρεθούν τα σπέρματα που υπάρχουν μέσα σ' αυτό.

Υπάρχουν σιφούνια πήλινα και μεταλλικά. Το μεταλλικό το ονομάζουν λίβερη. Τα εξαρτήματά τους έχουν τις ίδιες ονομασίες με αυτές του κλασσικού σιφουνιού.

Για να γίνει η άντληση του κρασιού, εισέρχεται το αυλί δια του ανηφορά μέσα στον κρασώπο πίθο και από το πιπίλι γίνεται αναρρόφηση του αέρα από αυτόν που σιφουνίζει. Το κρασί εισέρχεται και γεμίζει το σιφούνι.

Περιγράψαμε το ικαριώτικο πατητήρι και τον τρόπο άντλησης του κρασιού. Έχουμε όμως να παρατηρήσουμε ότι η λέξη ληνός δεν συναντιέται στο Ικαριακό Ιδίωμα, ενώ η λέξη πατητήρι είναι σχεδόν πρόσφατη και γίνεται χρήση της σποραδικά από τα τέλη του 19ου αιώνα και μέσα στον 20ο σχεδόν εξωβέλισε τη λέξη Πέταλον, η οποία κατ' εξοχή χρησιμοποιείτο για το λεγόμενο πατητήρι.

Τη λέξη Πέταλον συναντάμε και στο Β' 312 της Ιλιάδας (πετάλοις υποπεποκώτες) με την έννοια του φύλλου. Πέταλον όμως σημαίνει και λεπτό φύλλο ή λεπτή πλάκα ή έλασμα. Ως επίθετο "Πέταλος, η, ον", από το ρήμα πετάνυμι, δηλώνει τον πλατύ, τον επίπεδο.

Το πέταλο στην Ικαρία ίσως οφείλει το όνομά του στη χρήση των λεπτών πλακών σχιστόλιθου από τις οποίες κατασκευαζόταν και κατασκευάζεται. Σημειωτέον ότι κάθε αβαθές μικρό τετράπλευρο κατασκευάσμα στην Ικαρία ονομάζεται "πεταλάκι".

Σιφούνι Πήλινο:

Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Αγ. Κηρύκου-Συλλογή: Θ.Κατσαρού.

Σε ιδιωτικά αρχεία, κυρίως προικοσύμφωνα και μοιρασοχάρτια, συναντάται η λέξη πέταλον και σπάνια η λέξη πατητήρι.

Ας μη ξεχνάμε ότι "ληνός" σημαίνει το κοιλώμα, την σκάφη (ζυμώματος ή ποτίσματος ζώων, το πατητήρι). Σε μεγάλες ξύλινες σκάφες από κορμό πλατάνου, τις λεγόμενες πατήθρες, στην Ικαρία πατούσαν τις τρίχες των αιγών μαζί με ζεστό νερό και από αυτές κατασκεύαζαν τον κετσέ, ένδυμα άραφο, αδιάβροχο, για προστασία κυρίως των βοσκών.

Στο λεξικό Σούδα συναντάμε το εξής : Πέταλον πήλημα εξ ερίου πιληθέν.

Σταδιακά φαίνεται ότι η λέξη πέταλον υποκατέτμησε την λέξη ληνός στην Ικαρία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κόκκινος Γ. *Η παραδοσιακή κατοικία της Ικαρίας* – Εταιρεία Ικαριακών Μελετών – Αθήνα 2005
2. Αφianές Ν. *Αμπελος η εν Ικάρω* - Εταιρεία Ικαριακών Μελετών και Πανεπιστήμιο Αιγαίου – Ικαρία 2004
3. Πουλιανός Αλ. *Λαογραφικά της Ικαρίας* – τομ. Α' - Αθήνα 1976
4. Μελλάς Ιων. *Ιστορία της νήσου Ικαρίας* – Αθήνα 1955

Θεμιστοκλής Θ. Κατσαρός

Το Βήμα των Νέων "ΙΚΑΡΙΩΤΙΚΗ ΛΥΡΑ"

Η λύρα ανήκει στην οικογένεια των εγχόρδων με τόξο (δοξάρι). Υπάρχει σε δύο μορφές ανάλογα με το σχήμα της όπου είναι η ακλαδόσχημη και η φιαλόσχημη. Η φιαλόσχημη, η γνωστή σε όλους ποντιακή λύρα ή κεμεντζές, έχει ηχείο σε σχήμα φιάλης, κοντό χέρι, κλειδιά από μπρος προς τα πίσω, τασιέρα, καβαλάρη και τρεις μονές χορδές.

Η ακλαδόσχημη έχει ακλαδόσχημο ηχείο, κοντό χέρι, κλειδιά από πίσω προς τα εμπρός, καβαλάρη και τρεις μονές χορδές. Επίσης, η ακλαδόσχημη λύρα έχει παρουσιαστεί σε 4 μορφές.

η Το λυράκι, που είναι και η αρχέτυπη μορφή (σε αυτή τη μορφή συναντάτε και στη Ικαρία), όπου είναι μικρή σε σχήμα με ρηχή σκάφη, και την βροντόλυρα, που έχει μεγαλύτερη βαθύτερη και πλατύτερη σκάφη,

η Την κοινή λύρα, (κρητική) που είναι ο μεσαίος τύπος ανάμεσα στο λυράκι και τη βροντόλυρα και

η Τη βιολόλυρα, όπου διαφέρει αρκετά από τους άλλους τύπους καθώς τείνει περισσότερο στο βιολί και στον ήχο αλλά και στο σχήμα (στις προηγούμενες 3 μορφές της λύρας, η σκάφη τους έχει σχήμα δακρύου).

Η λύρα στην Ικαρία ήταν από τα κύρια μελωδικά όργανα όπου έπαιζε συνήθως γρήγορους, εύθυμους σκοπούς. Είχε ρόλο ανάλογου του βιολιού και συνοδευόταν με λαούτο και πολλές φορές με τσαμπούνα καθώς και με διάφορα κρουστά.

Ήταν πολύ διαδεδομένο όργανο στο νησί τουλάχιστον μέχρι και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Μετά τον πόλεμο οι λυράρηδες άρχισαν να στρέφονται προς το βιολί και αυτό γιατί με το πέρασμα των χρόνων, το βιολί μπορούσε να αντα-

ποκριθεί καλύτερα στις μουσικές και ακουστικές απαιτήσεις των μουσικών αλλά και ακροατών.

Για την κατασκευή της Ικαριώτικης λύρας τα ξύλα που χρησιμοποιούνται συνήθως είναι η μουριά, όπου και δεν απορροφά υγρασία, η αγριοαχλαδιά, η καρυδιά, η καστανιά η κερασιά, ή και η συκιά. Οι προτιμήσεις των ξύλων παίζει βασικό ρόλο καθώς από το ξύλο εξαρτάται και ο ήχος. Για το καπάκι όμως συνήθως χρησιμοποιείτε λευκή ξυλεία όπως είναι η πεύκη. Τώρα όσον αφορά την κατασκευή της λύρας έχει ως εξής: Η σκάφη της είναι πάντα σκαφτή με πάχος 0,03-1 εκ. αλλά όμως δεν είναι το ίδιο σε όλη στην έκταση της, αφού στις άκρες της είναι πιο λεπτή από ότι είναι στο βάθος, τον πυθμένα της. Επίσης στο βάθος της σκάφης υπήρχαν μία ή και περισσότερες μικρές τρύπες διαμέτρου 0,15-0,2εκ. που σύμφωνα με τους κατασκευαστές και συγχρόνως οργανοπαίχτες “η λύρα ξεφώνιζε καλύτερα”. Μέσα στο καπάκι υπάρχει και ένα μικρό κομμάτι ξύλο που λέγεται ψυχή και στηρίζεται στον πυθμένα της σκάφης και στον καβαλάρη που βοηθάει στο να μεταφέρονται οι δονήσεις του ήχου ομοιόμορφα σε ολόκληρο το ηχείο.

Το καπάκι τώρα με τα δύο μάθια (τρύπες)-βοηθούν να ακούγεται καλύτερα ο ήχος-έχει πάχος λίγα χιλιοστά σε όλη του την έκταση και είναι ίσιο ή ελάχιστα κυρτό. Όσον αφορά τις χορδές, δένουν στα στριφτάρια που είναι σφηνωμένα στην κεφαλή, με τα οποία κουρδίζεται η λύρα και ακουμπούν στον καβαλάρη χαμηλά στο ηχείο.

Οι χορδές της λύρας παλιά ήταν εντέρινες αλλά έπειτα έγιναν μεταλλικές. Όσο για τον ήχο, η λύρα χορδίζεται κατά διαστήματα 5ης καθαρής (ρε-λα-μι) ή και 4ης καθαρής (ρε-λα-ρε) ανάλογα τον κατασκευαστή. Η μελωδία της παίζεται στη πρώτη

χορδή (ψηλότερη) ενώ οι άλλες δύο χρησιμοποιούνται συνοδευτικά κρατώντας ένα ίσο που δίνει στη λύρα το χαρακτηριστικό της χρώμα.

Τώρα το δοξάρι της λύρας είναι μικρότερο από αυτό του βιολιού, είναι κυρτό από ξύλο λυγαριάς ή αγρέλας. Οι τρίχες του είναι από ουρά φοράδας όπου είναι αλειμμένες με κολοφώνιο που ευνοεί την απορρόφηση στις χορδές και δίνει μια πιο ακριβή δόνηση. Ακόμα το δοξάρι έχει και κουδουνάκια κρεμασμένα τα οποία με την κίνηση του δοξαριού συνόδευαν ρυθμικά τη μελωδία των χορδών.

ΚΑΛΙΟΠΗ Γ. ΛΙΑΡΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΗΧΟΥ & ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ
ΣΤΟ ΙΟΝΙΟ Τ.Ε.Ι

Το Βήμα των Νέων

ΕΠΙΤΥΧΟΝΤΕΣ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΑΠΟ ΤΑ ΛΥΚΕΙΑ ΙΚΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΦΟΥΡΝΩΝ 2007

ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΑΓΙΟΥ ΚΗΡΥΚΟΥ

Επώνυμο	Όνομα	Σχολή Επιτυχίας
Γενούζου	Αργυρώ	Νοσηλευτικής ΤΕΙ Κρήτης (Ηράκλειο)
Γλαρός	Παναγ.	Πολ. Δομικών Έργων ΤΕΙ Κρήτης (Ηράκλειο)
Γλαρού	Μαρία	Μηχανολογίας ΤΕΙ Δυτ. Μακεδονίας (Κοζάνη)
Καπετάνου	Δήμητρα	Φυσικής Αθίνας
Κατσά	Ευρυδίκη	Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης Αθήνας
Καφούρος	Γεώργιος	Ηλεκτρ. Υπολογιστικών Συστημάτων ΤΕΙ Πειραιά
Μαυρογιώργη	Βασιλική	Παιδαγωγικό Νηπιαγωγών Ιωαννίνων
Ξενάκης	Γεώργιος	Ικάρων (ΣΙ) Μηχανικοί (ΣΜΑ)
Ξενάκης	Κωνσταντ.	Ηλεκτρολογίας ΤΕΙ Πάτρας
Ξενιά	Ελπίδα	Μηχανολογίας ΤΕΙ Κρήτης (Ηράκλειο)
Παμφίλη	Στεφανία	Εφαρμ. Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και στο Εμπόριο ΤΕΙ Ηπείρου (Ηγουμενίτσα)
Πετσάκου	Αικατερίνη	Ηλεκτρολογίας ΤΕΙ Κρήτης (Ηράκλειο)
Ρίππη	Αικατερίνη	Πολιτικών Μηχανικών ΕΜΠ
Τσαντέ	Ευαγγελία	Τεχνολογίας Τροφίμων ΤΕΙ Λάρισας (Καρδίτσα)

ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΕΥΔΗΛΟΥ

Καϊάφα	Μαρία	Κοινωνιολογίας Κρήτης (Ρέθυμνο)
Κακόγιαννου	Ειρήνη	Οικονομικής Επιστήμης Πειραιά
Καλοκαιρινός	Κωνσταντ.	Χημικών Μηχανικών ΕΜΠ
Καρναβά	Βασιλεία	Βιολογίας Αθήνας
Κούβαρης	Στυλιανός	Μηχανολογίας ΤΕΙ Καβάλας
Λέφας	Αριστείδης	Ηλεκτρολ. Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών Θεσσαλονίκης
Τσαπαλιάρη	Ουρανία	Λογιστικής ΤΕΙ Πειραιά
Φωκιανού	Καλλιόπη	Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας Αιγαίου (Μυτιλήνη)
Φούσκα	Ακριβή	Διοικ. Μονάδων Υγείας και Πρόνοιας ΤΕΙ Καλαμάτας
Χαλβά	Σταματούλα	Οπτικής και Οπτομετρίας ΤΕΙ Πάτρας (Αίγιο)

ΛΥΚΕΙΑΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΡΑΧΩΝ

Γαγλία	Ιωάννα	Ηλεκτρολογίας ΤΕΙ Δυτ. Μακεδ.(Κοζάνη)
Κίζα	Δανάη	Τηλεπληροφορικής και Διοίκησης ΤΕΙ Ηπείρου (Άρτα)
Πορτί	Γιαννούλα	Παιδ. Νηπιαγ. Δυτ. Μακεδ. (Φλώρινα)
Στρούπα	Μαρία	Αγγλικής Γλώσσας & Φιλολογίας Αθήνας
Τσαμουδάκης	Λάzaros	Θεολογίας Αθήνας

ΛΥΚΕΙΑΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΦΟΥΡΝΩΝ

Γλαρού	Χριστίνα	Επιστήμης Φυσικ. Αγωγής και Αθλητισμού Αθήνας
Κόνδυλα	Αγγελική	Αισθητικής και Κοσμητολογίας ΤΕΙ Αθήνας
Κόνδυλα	Γεωργία	Νοσηλευτικής ΤΕΙ Αθήνας
Φλυτζάνη	Έλλη	Ιστορίας και Αρχαιολ. Κρήτης (Ρέθυμνο)

Όταν ακούμε για τα αποτελέσματα των Πανελλαδικών εξετάσεων, συνήθως σκεφτόμαστε τους μαθητές που κατάφεραν να συγκεντρώσουν την πολυπόθητη βαθμολογία για την εισαγωγή τους στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Το ενδιαφέρον μας εστιάζεται στα ονόματα, στο βαθμό, στον αριθμό και στις σχολές των επιτυχόντων. Και δικαιολογημένα βέβαια, γιατί, είτε ως εκπαιδευτικοί είτε ως γονείς είτε ως μέλη μιας μικρής κοινωνίας, θεωρούμε ότι τα παιδιά είναι και δικά μας. Έτσι καμαρώνουμε και καιρόμαστε για την όποια πρόδοό τους.

Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε και τους άλλους μαθητές που

δεν “πέτυχαν” στις εξετάσεις για πολλούς και διάφορους λόγους. Αυτά τα παιδιά σίγουρα δε θα είναι αποτυχημένα στη ζωή τους. Η πείρα μας δείχνει ότι τραβάνε έναν άλλο δρόμο, από τους πολλούς που ανοίγει η ζωή, και τον ακολουθούν συνήθως με συνέπεια και επιτυχία. Αυτά τα παιδιά λοιπόν είναι η άλλη όψη του ίδιου “νόμισματος”. Και η κοινωνία χρησιμοποιεί ακέραιο το πολύτιμο αυτό “νόμισμα”, έχει ανάγκη από όλο το ανθρώπινο δυναμικό της, προοδεύει πραγματικά με τη σύμπραξη όλων.

Συνεπώς σε αυτήν την ιστορία δεν υπάρχουν κερδισμένοι και χαμένοι, χρήσιμοι και άχρηστοι. Υπάρχουν νεαροί ελπιδοφόροι άνθρωποι που έχουν ξεκαθαρίσει στο νου τους ή θα ξεκαθαρίσουν σύντομα ποιες γνώσεις τους ενδιαφέρουν και ποιο επάγγελμα τους ταιριάζει, για να αφιερώσουν σε αυτά το δυναμισμό και τις ιδιαίτερες δεξιότητες που διαθέτει ο καθένας.

Αγγελική Κονταξοπούλου

ΟΝΕΙΡΟ ΔΕΜΕΝΟ ΣΤΟ ΜΟΥΡΑΓΙΟ Η ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΡΗΝΑΣ Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Με το Βαγγέλη το Ρήνα δε γνωριστήκαμε απευθείας προσωπικά αλλά μέσω ενός αντιπροσώπου. Ήταν μια ζωγραφιά του, σήμα σε κάποια παλιά του έκθεση. Ένα μολύβι ξύλινο, δοσμένο με χρωματική, λιπότητα, στο βάθρο ενός συμβόλου.

Το είχε διαλέξει μάλλον ασυναίσθητα για να φανερώσει την ίδια του την ψυχή!

Φτιαγμένο από το αγαπημένο του υλικό, το ξύλο, θα ελαττωνόταν με περιστροφικά δαντελωτά ξέσματα πάλι και πάλι,

ίσως για μια νύχτα, ίσως για μια ζωή.

“Όταν ήμουν δώδεκα χρονών ζωγράφιζα σαν τον Ραφαήλ” είχε πει ο μεγάλος Πικάσο “χρειάστηκαν εξήντα χρόνια για να μάθω να ζωγραφίζω σαν παιδί”.

Κι ο Βαγγέλης ο Ρήνας είναι πια ένα μεγάλο παιδί.

Από τις μισοφωτισμένες καμαρούλες με τις κλωμές μορφές, από τα μυστηριακά δάση και τις αλέες με τις ονειρικές υπάρξεις περνάει τώρα σ’ ένα χώρο πιο απαιτητικό με την τελευταία του έκθεση. Ο επιτυχημένος τίτλος της “ΑΤΕΡΜΩΝ ΠΛΕΥΣΙΣ” κέντρισμα για να θαυμάσει ο θεατής τα καράβια

του. “Η ναυτιλία είναι κύριο χαρακτηριστικό του Έλληνα. Κι εγώ είμαι νησιώτης”, λέει ο ίδιος.

Καταγωγή από Ικαρία και Σάμο, Κάποια σημαδιακά χρώμα με δάσκαλο το Β. Κορκόβελο, “του χρωστάω πολλά”, προσθέτει. Όμως όχι, δεν ζωγραφίζει όταν βρίσκεται στο νησί. Ρουφάει χρώματα κι αρώματα και μεθυσμένος ζωγραφίζει γυρνώντας στην πόλη.

Η Ικαρία είναι περήφανη γι’ αυτόν, παρακολουθεί την ανοδική πορεία του και θυμάται μ’ ευγνωμοσύνη την προσφορά του τον καιρό της πυρκαϊγής.

Και κείνος έρχεται πάντα πίσω στις καταβολές του. Τον τραβάει η δουλειά των ανθρώπων της θάλασσας, γιατί είναι πρώτα ο ναυπηγός των καραβιών του και μετά ο ζωγράφος τους.

Δεν σαλπάρουν! Είναι στο καρνάγιο, στο ναυπηγείο, μετά στο μου-

ράγιο ακίνητα, δεμένα μ’ ένα τετωμένο παλαμάρι προβληματισμού. Την αγωνία της τέχνης! Έχουν λόγο που δεν κλυδωνίζονται στα κύματα. Ο Βαγγέλης ο Ρήνας, δεν φωτογραφίζει καράβια, ζωγραφίζει τα δικά του καράβια! Λαγούτα και λύρες με μουσική να βγαίνει απ’ τις γραμμές τους.

Σκαλίζει και μορφές στ’ ακρόπρωρα. Μια γυναικεία φιγούρα, γυρισμένη προς τα μέσα με χέρια σταυρωτά, δεν απενίζει το “μέλλον” αλλά το “είναι”.

Ο ίδιος θαυμάζει! “Στο Λούβρο θαμπώνεσαι, από τη Νίκη της Σαμοθράκης, Πατάει στην πλώρη ενός καραβιού! Πετάει!”. Οι δικές του γυναικείες φιγούρες, νύμφες, μούσες, μαντίνες πιστεύει ο ίδιος ότι είναι κι αυτές από ξύλο. Δε θέλουν να φύγουν, υπάρχουν μέσα στο σκηνικό που ο δημιουργός τους, τους χάρισε. Ένα “κολλάζ” ετερόκλητων πραγμάτων., όπου κάτω από ένα υπερκόσμιο φως ξεπροβάλλει μια μεσαιωνική “πολιτειούλα”, με τους πύργους και τα πυργόσπιτα, τους καθεδρικούς και τα καμπαναριά.

“Μπαίνω μέσα” εξομολογείται ο ίδιος, “και χίζω, περπατάω στα καλντερίμια, βλέπω ανθρώπους. Παίρνω μέρος σ’ ένα παιχνίδι συναρπαστικό”. “Μου θυμίζουν τις ταπισερί που έχω δει. Τόσο γεμάτες μορφές και χρώματα”. Γι’ αυτό αγαπάει το Γκρέκο. Χρώματα και φως!

Ο ίδιος ξανακοιπάζοντας τη νεκρή φύση που δούλευε νωρίς μουρμούρισε μονολογώντας. Μπορεί να πάρω την σπάτουλα να το σκεπάσω όλο. -Ν’ αρχίσω απ’ την αρχή”-

Όταν έκλεισε πίσω την “ανθισμένη” εξώπορτα υποθέσαμε πως έκανε το ίδιο τελειώνοντας την ΑΣΚΤ. Σκέπασε μ’ ένα χρώμα ό,τι έμαθε για να βρει το δικά του δρόμο.

Ακολούθησε τον Βαγγέλη Ρήνα. Σου το ευχόμαστε! Μη φοβάσαι! Και τα καράβια του Ελύτη, “αράζουν στις κουκουναριές”!

ΕΝΙΚΑ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ-ΚΑΤΣΑΡΟΥ

Η Ακαμάτρα

Η Ακαμάτρα Ικαρίας που το παλιό της όνομα ήταν Κάτω Χωρίον, είναι ένα μικρό χωριό με 150 περίπου μόνιμους κατοίκους, στη μέση περίπου του βόρειου τμήματος του νησιού. Στο μικρό αυτό χωριό που έχει κηρυχθεί παραδοσιακός οικισμός υπάρχουν 23 μικρότερες και μεγαλύτερες εκκλησίες, δείγματα της ευσέβειας και της ευλάβειας των απλών ανθρώπων του χωριού, στο οποίο σχεδόν κάθε οικογένεια στους περασμένους αιώνες θεωρούσε καθήκον της να κτίσει.

Η βαθειά πίστη στον Θεό, έκανε απαλότερο το δέος των απλών νησιωτών απέναντι στον φόβο των φυσικών φαινομένων, των ασθενειών, της ανασφάλειας και της εγκατάλειψης που βίωναν επί αιώνες.

Οι εκκλησίες τους ήταν ένα ασφαλές καταφύγιο που ηρεμούσε την ψυχή τους από τον καθημερινό μόχθο και τα βάσανα και τις δυσκολίες της ζωής.

Οι εκκλησίες, οι εικόνες, οι θείες λειτουργίες και οι βαθειά πίστη στον Θεό, γέμιζαν την ψυχή τους κατάνυξη και ελπίδα.

Στολίδι όμως και καύχημα του χωριού είναι ο μεγαλοπρεπής ναός της Παναγίας της Λέφενας.

Η παράδοση λέει ότι ένας καλόγερος που μόναζε σε ένα μικρό μοναστηράκι απέναντι από την θέση που βρίσκεται σήμερα ο Ιερός Ναός, έβλεπε τα βράδια ένα φως και για να εντοπίσει τον ακριβή χώρο που έβλεπε σχεδόν κάθε βράδυ το φως, έβαλε στην αυλή του μοναστηριού ένα καλάμι με κατεύθυνση προς το μέρος που έβλεπε το φως. Την επομένη μέρα πήγε στην προέκταση της κατεύθυνσης του καλάμιού και εκεί ανακάλυψε μία εικόνα, την εικόνα της Παναγίας, διαστάσεων 35 X 25 εκατοστών περίπου, η οποία ήταν κρυμμένη εκεί προφανώς από την εποχή της εικονομαχίας.

Στο σημείο εκείνο ο καλόγερος έκτισε μία μικρή εκκλησούλα, ένα ιερό προσκύνημα.

Κατά το έτος 1801 περίπου οι χωριανοί στον ίδιο χώρο, χάλασαν την μικρή εκκλησούλα και στην θέση της έκτισαν άλλη μεγαλύτερη.

Κατά το έτος 1920 περίπου οι χωριανοί αποφάσισαν να κτίσουν μεγαλύτερη εκκλησία στον χώρο της παλιάς. Ανέθεσαν την αρχιτεκτονική μελέτη σε έναν μικρασιάτη Έλληνα που το επώνυμό του ήταν Κουφραδάκης, ο οποίος επέβλεπε το έργο, αλλά δυστυχώς πέθανε πριν ολοκληρωθεί το έργο του.

Όμως τα σχέδιά του συνέχισε να τα εφαρμόζει με επιτυχία ο προκισμένος Ικάριος εμπειροτέχνης κτίστης Δημήτριος Τσακαλίας.

Ολόκληρος ο Ιερός Ναός είναι κτισμένος από πελεκημένη πέτρα της Ακαμάτρας.

Στο θαυμάσιο κτίσιμο έλαβαν μέρος από ό,τι γνωρίζω οι επίσης προκισμένοι Ακαματριώτες κτίστες Γεώργιος Τσίγκος και Δημήτριος Ρουστάς.

Ο νέος μεγάλος Ιερός Ναός (βασιλική με τρούλο) ολοκληρώθηκε κατά το κτίσιμο, το έτος 1926 περίπου.

Μέχρι την ολοκλήρωση του νέου Ιερού Ναού, παρέμενε εντός αυτού η προηγούμενη εκκλησία, η οποία κατεδαφίστηκε όταν μπορούσαν να γίνουν πια οι θείες λειτουργίες μέσα στον καινούργιο Ναό. Η νέα εκκλησία έχει ένα τέμπλο το οποίο στην εξωτερική του όψη είναι σοβατισμένο από τον εξαιρετο Ευδηλιώτη σοβατζή Χαράλαμπο Βλαχογέννη.

Είναι σοβατισμένο με θαυμάσια τεχνική που δίδει την αίσθηση ότι πρόκειται περί μαρμάρινου τέμπλου.

Το τέμπλο αυτό είναι στολισμένο στο επάνω μέρος του με 14 μεγάλες εικόνες και το κάτω μέρος του με 14 μικρότερες εικόνες, τις οποίες έκανε ο μεγάλος Ικάριος καλλιτέχνης Δημήτριος Πουλιανός, στην δεκαετία του 1930.

Το παλιό ξυλόγλυπτο τέμπλο της παλιάς εκκλησίας με τα θαυμάσια γλυπτά του, έργο Ικάριου ξυλογλύπτη και τα υπέροχα χρώματά του σώζοντας σε άριστη κατάσταση μέχρι σήμερα.

Εχει επίσης ζωγραφίσει άλλες 12 ακόμα εικόνες, πολύ μικρότερες, από τη ζωή του Χριστού, που βρίσκονται στο υψηλότερο σημείο του τέμπλου.

Στον Ιερό Ναό υπάρχουν επίσης εικόνες της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, το όνομα της οποίας φέρει ο Ιερός Ναός, όπως επίσης η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας, για την οποία λέγεται, ότι όταν ο παπάς την πήγαινε στους αρρώστους με την παράκληση να γίνουν καλά, ο παπάς καταλάβαινε αν θα ζήσει ή θα πεθάνει ο άρρωστος, διότι όταν επρόκειτο να ζήσει, η εικόνα ήταν πολύ ελαφρά, ενώ αν επρόκειτο να πεθάνει, η εικόνα ήταν πολύ βαρειά. Η εικόνα αυτή είναι εικόνα του τύπου της Κυπριακής Μονής Κύκκου.

Στον Ιερό Ναό μας έρχονται κάθε χρόνο για να προσευχηθούν εκατοντάδες προσκυνητές και επαναλαμβάνω ότι η εκκλησία μας αυτή είναι ένα αρχιτεκτονικό μεγαλόурνημα.

Ένα συνέδριο για το κρασί στην Ικαρία

Στις αρχές του 2007, σχεδόν ταυτοχρόνως μου πρότειναν να συμμετάσχω σε δύο συνέδρια που θα διεξάγονταν γύρω στα μέσα Σεπτεμβρίου. Το ένα θα γινόταν στο Βόλο και το δεύτερο στην Ικαρία. Απέρριψα το πρώτο, παρόλο που ήταν πλησιέστερα στο γνωστικό μου αντικείμενο και δέχθηκα το δεύτερο, γιατί το θεώρησα μια καλή ευκαιρία να επισκεφθώ για πρώτη φορά ένα νησί, για το οποίο είχα τόσα πολλά ακούσει.

Έτσι, στις 20 Σεπτεμβρίου συναντήθηκα στο αεροδρόμιο του νησιού με καμιά τριανταριά συναδέλφους από την Ελλάδα και το Εξωτερικό. Με τους περισσότερους γνωριζόμουν αλλά έκανα και καινούργιες γνωριμίες, κυρίως με Αμερικανούς και Άγγλους ερευνητές αλλά και κάποιους από τη Δανία, τη Νορβηγία και την Πολωνία. Όλους μάς ένωσε το επιστημονικό,

και όχι μόνο, ενδιαφέρον για το κρασί και την ιστορία του, θέμα που αποτελούσε και το αντικείμενο του συνεδρίου. Οι περισσότεροι είμαστε αρχαιολόγοι αλλά αρκετοί ήταν κι αυτοί που ειδικεύονταν στην Αρχαιοβοτανολογία και θα παρουσίαζαν τις μελέτες τους για το κρασί με βάση τα κατάλοιπα που είχαν βρει στις ανασκαφές (κουκούτσια σταφυλιών, στέμφυλα κ.λπ.). Το συνέδριο

είχε οργανωθεί από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών και μάλιστα από το Wiener Laboratory, δηλαδή το εργαστήριο των Φυσικών Επιστημών που βρίσκονται στην υπηρεσία της Αρχαιολογίας. Κινητήριος μοχλός σε όλη την προσπάθεια ήταν η αρχαιολόγος Εύη Μαργαρίτη, που εργάζεται εκεί, με συνδιοργανωτές το τμήμα Οινολογίας των ΤΕΙ Αθηνών και την Εταιρεία Ικαριακών Μελετών. Ο λόγος επιλογής της Ικαρίας είναι προφανής. Πρόκειται για ένα τόπο με πλούσια οινοπαραγωγική παράδοση ήδη από την Αρχαιότητα και με πολλές προσπάθειες αναβίωσής της τα τελευταία χρόνια.

Στριμωχτήκαμε λοιπόν όλοι στο μικρό λεωφορείο και αρχίσαμε το ταξίδι με τις πολλές στροφές, από τη μια μεριά του νησιού προς την άλλη, δηλαδή από το αεροδρόμιο προς τον Αρμενιστή, όπου θα γινόταν το συνέδριο. Οι πρώτες εικόνες της νοτιοανατολικής ακτής γοητευτικές, με το πράσινο να εναλλάσσεται συνεχώς με το γαλάζιο. Από ψηλά προλάβαμε να δούμε φεγγαλέα και τον Άγιο Κήρυκο με το μνημείο του Ίκαρου να δεσπόζει στην προκυμαία. Μετά, ανεβήκαμε στο βουνό, στον Αθήρα, για να βρεθούμε στη βόρεια πλευρά του νησιού. Κι εδώ στροφές και συνεχείς εναλλαγές βουνών και θάλασσας, μαλακοί όγκοι, πιο άγρια κι αφρισμένα κύματα, χωριουδάκια με λουλουδιασμένες αυλές, μικρά δένδρα που προσπαθούσαν να ξαναζωντανέψουν το δάσος μετά τη μεγάλη πυρκαγιά. Κιόνι, Καραβόσταμο, Φλες, Κεραμέ, Εύδηλος, Οινόη, Γιαλισκάρι. Ανακατεμένα αρχαία και νεότερα τοπωνύμια δηλώνουν την ιστορία και τις περιπέτειες του τόπου στο πέρασμα των αιώνων.

Μαζί μας είχαμε και την Αρχαιολόγο κα Όλγα Φιλανιώτου, που έχοντας υπηρετήσει στο νησί τη δεκαετία του 1980, ήξερε απέξω τον τόπο και τους ανθρώπους και μας ξεναγούσε για όσα βλέπαμε γύρω μας. Μετά από αρκετή ώρα, φτάσαμε επιτέλους στον προορισμό μας, στον Αρμενιστή, και αφού εγκα-

τασταθήκαμε στο ξενοδοχείο, βγήκαμε έξω για βραδινό. Η γλυκιά αίσθηση του όψιμου καλοκαιριού συντρόφευε την ατμόσφαιρα γύρω στο τραπέζι και οι επαφές μεταξύ μας διευκολύνθηκαν με τις πρώτες γουλιές του τοπικού οίνου.

Την επομένη άρχισε το συνέδριο. Οι προσφωνήσεις από τους τοπικούς παράγοντες έδειχναν ανθρώπους σοβαρούς και συνειδητοποιημένους. Οι πρώτες εντυπώσεις εξαιρετικές.

Οι ομιλίες πήγαν καλά, ακούσαμε και μάθαμε πολλά πράγματα, συζητήσαμε και ανταλλάξαμε απόψεις για πολλά θέματα σχετικά με την ιστορία και τον πολιτισμό του οίνου, έστω κι αν τα περισσότερα λέχθηκαν στα Αγγλικά. Δείγμα και αυτό και σημείο των καιρών. Πάντως το συνέδριο, με κριτήρια καθαρά επιστημονικά, ήταν εξαιρετικό.

Όμως ακόμα δεν είχαμε δει τίποτα. Στο πλαίσιο του συνεδρίου είχαν προγραμματιστεί από τους Ικάρους οργανωτές και κάποιες παράπλευρες εκδηλώσεις που του έδωσαν άλλη διάσταση. Η πρώτη έγινε το βράδυ της 21ης Σεπτεμβρίου, όταν επισκεφθήκαμε το οινοποιείο του Νίκου Αφριανέ. Εκεί, ο καθηγητής οινολογίας Ηλίας Νεράντζης μας μύησε στα μυστικά της σύγχρονης οινοποιητικής τεχνολογίας, με την οποία είναι εξοπλισμένο το οινοποιείο.

Κατά τη διάρκεια της ξενάγησης ακούγαμε απέξω κάτι παράξενες νεανικές φωνές που φώναζαν ευοί ευάν και μας προετοίμαζαν για κάτι διονυσιακό που επρόκειτο να ακολουθήσει. Μετά την ξενάγηση πορευτήκαμε προς το απλό, υπαίθριο θέατρο που είναι φτιαγμένο δίπλα στο αμπέλι. Κι έξαφνα, μεσ' στο μισοσκόταδο κι ανάμεσα απ' τα κλήματα ακούμε

στην αρχή και μετά βλέπουμε να πλησιάζει μια πομπή με τον Διόνυσο και τους συνοδούς του, ψάλλοντας ένα χορικό από τις Βάκχες του Ευριπίδη. Ήταν μια παράσταση που είχε προετοιμαστεί ειδικά για το συνέδριο, σε σκηνοθεσία του Ικάρου σκηνοθέτη Νίκου Παροίκου και με ηθοποιούς τις νέες και τους νέους του νησιού.

Ο χώρος όπου έγινε η εκδήλωση, στη μέση του πουθενά, σε ένα αμπέλι της Ικαρίας, καθώς και ο χρόνος, βράδυ κάτω από τη σκιά τη σελήνης, τής έδωσε μια πρωτόγνωρη διάσταση. Η αμεσότητα και το πηγαίο της παράστασης είμαι βέβαιος πως ταίριαζε πολύ με το πνεύμα των αρχαίων Βακχών, που χοροπηδούσαν στα βουνά λατρεύοντας τον θεό τους. Πιστεύω, πως κι ο Ευριπίδης θα ήταν βαθιά ικανοποιημένος από μια τέτοια αναβίωση. Όλοι μας Έλληνες και ξένοι είχαμε μείνει έκπληκτοι. Τέτοια γεγονότα δείχνουν ότι ακόμα η

Ελλάδα αντέχει, ότι μπορούμε ακόμα να περιμένουμε εκπλήξεις, ότι υπάρχουν ακόμα πηγαίες δυνάμεις που αντιστέκονται και κρατούν ...

Κατόπιν, στο κερασάρι του κτήματος, γευθήκαμε νοστιμιές φτιαγμένες από τις κυρίες του χωριού και καταλήξαμε σε ταβέρνα στον Άγιο Πολύκαρπο, όπου γλεντήσαμε υπό τους ήχους τετραμελούς ερασιτεχνικής ορχήστρας νέων του νησιού. Η Ικαρία διαθέτει απ' όλα... και κυρίως ζωντανούς ανθρώπους !!

Ήταν μια μέρα γεμάτη, που τελείωσε με τον καλύτερο τρόπο, αφού εκτός από τη θεωρητικολογία του συνεδρίου, μας έδωσε την ευκαιρία να νοιώσουμε βαθιά μέσα μας τα παιχνίδια του Διονύσου, με τη απόλαυση που προσφέρουν το κρασί, η μέθεξη, η επικοινωνία και η επαφή των ανθρώπων, που καμιά φορά μετατρέπεται και σε ψυχική ανάταση.

Την επομένη, μερικοί από μας είχαμε την ευκαιρία να περπατήσουμε από τον Αρμενιστή μέχρι το ιερό στο Να και να χαρούμε υπέροχα τοπία και ομορφιές του νησιού. Ο τόπος εκεί είναι συγκλονιστικός. Σωστά οι αρχαίοι θεώρησαν ότι ήταν φτιαγμένος από θεϊκό χέρι και έτσι ίδρυσαν το ιερό της Αρτέμιδος. Κατόπιν, περνώντας ανάμεσα σε βραχώδη και γυμνά τοπία, ταξιδέψαμε μέχρι την Προεσπέρα, όπου επισκεφθήκαμε το οινοποιείο του κου Τσαντίρη. Κι εδώ υποδοχή, ξενάγηση, γευσισγνωσία και περιποίηση. Χαρά και ευφροσύνη από τη ζεστή ανθρώπινη επαφή και τα δώρα των ιδιοκτητών. Είναι σπουδαίο που στον τόπο αυτόν ξαναρχίζει η αμπελοκαλλιέργεια και χαίρεται κανείς να βλέπει στις ομαλές και στις πιο απότομες πλαγιές με τις πεζούλες να ξαναφυτρώνουν τα κλήματα και να αναβιώνει η πανάρχαια δραστηριότητα του οινοποιού.

Την τελευταία μέρα, την ώρα της αναχώρησης οι πιο πολλοί αποκλειστήκαμε στο νησί λόγω θυέλλης. Αλλ' ακόμα κι ένα τέτοιο γεγονός, που αλλού ίσως να μας είχε αναστατώσει, εδώ μας άρεσε. Σαν να μην είχαμε χορτάσει τον τόπο κι έπρεπε να μείνουμε κι άλλο. Στο τέλος, χωρίσαμε γεμάτοι από γνώσεις, σκέψεις, αισθήματα και συγκινήσεις. Στην Ικαρία είχαμε βρει κάτι που μας έλειπε, μάλλον κάτι αρχέγονο και αναλλοίωτο, που δεν το βρίσκεις πια εύκολα στους 'πολιτισμένους' τόπους. Η Ικαρία, το νησί των βράχων και των ανέμων, με την αγριάδα του τοπίου και με την αμεσότητα και τον αυθορμητισμό των ανθρώπων της μάς θύμιζε κάτι από την παλιά Ελλάδα, ακόμα κι απ' την Αρχαιότητα. Από εποχές που ο άνθρωπος και η φύση ζούσαν σε αρμονία και ισορροπία, χαλαρά και χωρίς εντάσεις, με τρόπους και διαδικασίες που τους βοηθούσαν να καταξιώνονται, ασχολούμενοι με έργα απλά αλλά και συγχρόνως τόσο σπουδαία !!

Φεύγοντας και ρίχνοντας μια τελευταία ματιά στο νησί που απομακρυνόταν, ευχόμενοι: 'Μακάρι να μείνει η Ικαρία έτσι όπως είχα την τύχη να τη γνωρίσω .... Και μακάρι ο Πράμνειος οίνος να μας γιατρεύει και να μας τονώνει εσαεί, όπως θεράπευε και δυνάμωνε τους ομηρικούς ήρωες κάτω από τα τείχη της Τροίας'.

Πάνος Βαλαβάνης

Καθηγητής Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών

ΔΡΑΚΑΝΟ

Ο επιβλητικός πύργος στο Δράκανο, στον όρμο Φανάρι στο βορειοανατολικό ακρωτήριο της Νικαριάς, που ξεπερνά σε ύψος τα δεκατρία μέτρα, είναι ομολογουμένως ένα από τα σημαντικότερα, εντυπωσιακότερα και καλύτερα σωζόμενα οχυρά στον Ελληνιστικό κόσμο. Το έρημο, βραχώδες, παραθαλάσσιο τοπίο με το λιγερόκορμο αυτό κυλινδρικό δυναμάρι να δεσπόζει πάνω στο ύψωμα της ακρόπολης και να στέκει ακόμη όρθιο σε πείσμα των καιρών και του χρόνου, αποτελεί θέαμα μοναδικό που εγγράφεται ανεξίτηλα στο σκληρό δίσκο

Εικόνα 1: Ο πύργος του Δράκανου πάνω στο ομώνυμο ακρωτήριο Άποψη από ΝΑ (φωτ. Π. Θέμελη)

της μνήμης (Εικόνα 1). Όταν το αντίκρισα το 2006 ένιωσα δέος και υποσχεθήκα στο εαυτό μου να το τιμήσω κάποια στιγμή, εκδηλώνοντας γραπτά το θαυμασμό μου (Εικόνα 2).

Σ' ένα μεσαιωνικό λαϊκό τραγούδι του νησιού, που κατέγραψε το 1874 ο καθηγητής της Ευαγγελικής Σχολής της Σμύρνης Aristote Frontier και δημοσίευσε το 1880 ο William Ramsay (A Romaic Ballad, JHS 1, 1880), αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι οι Γενουάτες κατακτητές άραξαν πρώτα στο Φανάρι τις γαλέρες τους το 1267, κατέλαβαν το φρούριο και προχώρησαν πεζοί σε συνέχεια προς το ξακουστό κάστρο του Κοσκινά, στο κέντρο του νησιού:

*“Ανάθεμα το Γένοβα με τονε κρυφοράφτη
που πήγαν να πατήσουσι της Νικαριάς το κάστρο,
οπούτον κάστρο ξακουστόν, παντού εξακουσμένο”.*

*Σαν ήρτασι, εράξασι μπροστά εις το Φανάρι,
5 Ζερβά ρίχτουν τις άγκυρες, πίσω τα παλαμάρια
Κι' απάνω εις την ώστρια ρίχνουν ταις σιγουράντζαις.*

Στην ίδια μπαλάντα, στο στίχο 33 αναφέρεται ο “Άγιος Γιώργης Δορκανάς”, που πρέπει να ταυτίζεται κατά τη γνώμη μου με τον “Άγιο Γιώργη Δρακανά”, το εκκλησιάκι προφανώς στον όρμο του Δρακάνου.

Στο Φανάρι φαίνεται πως είχε την έδρα της η Γενουάτικη διοίκηση και η φρουρά του νησιού. Η ανάμνηση της παρουσίας τους εκεί παρέμεινε ζωντανή για αιώνες, όπως προκύπτει από τη μαρτυρία του Άγγλου ναυτικού Roberts, που επισκάφηκε το Δράκανο και δημοσίευσε τις περιπέτειές του με τους κουρ-

σάρους του Αρχιπελάγους το 1694/6. Από το 1362 ως το 1481 η διακυβέρνηση της Ικαρίας πέρασε από τους Γενουάτες στον πλούσιο έμπορο της Εταιρείας Μαόνα Francesco Arangio και τους διαδόχους του, οι οποίοι κράστησαν ως έδρα της διοίκησης και της φρουράς τους το Δράκανο.

Οι ισχνές μαρτυρίες για τις τύχες του φρουρίου και του νησιού γενικότερα μετά το 1481 ως την κατάκτησή του το 1521 από τους Τούρκους κάνουν λόγο για φυγή των περισσότερων κατοίκων και για μερική τουλάχιστον ερήμωση της Ικαρίας. Οι περιηγητές πάντως του 17ου αιώνα μιλούν με ενθουσιασμό για το φημισμένο λευκό καριώτικο κρασί και το γνήσιο μέλι, διεκτραγωδώντας ταυτόχρονα τη μεγάλη φτώχεια και την απομόνωση των λιγοστών κατοίκων, που ζούσαν ανεύχλητοι από τους Τούρκους στις αθέατες πετρόχτιστες κατοικίες τους στα ενδότερα του νησιού. Το 1630, ο περιηγητής Francesco Lupazolo μνημονεύει μεταξύ άλλων και τον πύργο στο Δράκανο, που λειτουργούσε τότε ως φάρος, από όπου προέρχεται και η ονομασία της θέσης "Φανάρι". Το 1842 επισκέφτηκε τον Πύργο και ο Ludwig Ross (Inselreisen, Halle 1919, III, 135)

Δεν υπάρχουν δυστυχώς φιλολογικές μαρτυρίες για το πότε ακριβώς, από ποιούς και για ποιο λόγο οικοδομήθηκε ο πύργος και η μικρή σχετικά οχύρωση, που τον περιβάλλει, έδρα της φρουράς που είχε τον ναυτικό έλεγχο του στενού Ικαρίας-Σάμου και της γύρω θαλάσσιας περιοχής. Ορισμένοι ιστορικοί, όπως ο Αντώνης Πασπαλάς (Αρχαία Ικαρία, Αθήνα 2002, 124-134), δέχονται ότι οι οχυρώσεις στο Δράκανο κατασκευάστηκαν πιθανώς την περίοδο της δεύτερης λεγόμενης Αθηναϊκής Συμμαχίας (378-355 π.Χ.), όταν η περιοχή του ανατολικού Αιγαίου απέκτησε ιδιαίτερη στρατηγική σημασία ως πεδίο σύγκρουσης Σπάρτης Αθήνας. Το περίτεχνο εντούτοις ψευδοισόδομο σύστημα δόμησης του κυκλικού πύργου με τα φουσκωτά αγκωνάρια και οι αψιδωτές είσοδοι συνηγορούν υπέρ μιας πολύ χαμηλότερης από την παραπάνω χρονολόγησης. Θα πρέπει επομένως να αναζητηθεί μια ναυτική δύναμη του 3ου/2ου αι. π.Χ., της οποίας τις στρατηγικές ανάγκες εξυπηρετούσε το κάστρο στο Δράκανο (ή Δόρκανο, σύμφωνα με την παραπάνω καριώτικη μπαλάδα).

Θα μπορούσε να είχε κτισθεί από το Δημήτριο Πολιορκητή στη διάρκεια της εκστρατείας του ενάντια στη Μίλητο το 285 π.Χ. Θεωρώ ωστόσο πιθανότερο, τόσο το οχυρό όσο και ο πύργος στο Δράκανο να οικοδομήθηκαν από τους Πτολεμαίους στη διάρκεια της κυριαρχίας τους (284-188 π.Χ.) στο

ανατολικό Αιγαίο, οπότε η Ικαρία γνωρίζει σχετική οικονομική άνθηση, με το φημισμένο κρασί της να είναι τώρα περιζήτητο στις αγορές της εποχής και τις αυλές των ελληνιστικών βασιλείων, όπως επίσης τα ψάρια και η ξυλεία της. Το λιμάνι με το φρούριο στο Δράκανο ενδέχεται να λειτουργούσε για τους Πτολεμαίους της Αιγύπτου ως παράρτημα του μεγάλου ναύσταθμου, που διατηρούσαν στη γειτονική Σάμο. Η οικονομική άνθηση της Ικαρίας φαίνεται ότι οφειλόταν κατά ένα μέρος και στους Σάμιους αποίκους, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην Ικαρία μετά το 270 π.Χ., ωθούμενοι από τους Γαλάτες εισβολείς της Μικράς Ασίας, οπότε και μετονόμασαν τα Θερμά (οπου τα θερμά ιαματικά λουτρά) σε Ασκληπιείς, κατά τον Louis Robert (Les Asklepieis de l' Archipel, REG 46, 1933, 423). Το φρούριο στο Δράκανο θα πρέπει να χρησιμοποιήθηκε και από τον Φίλιππο Ε' της Μακεδονίας, κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεών του στο ανατολικό Αιγαίο.

Ο ποιητής Θεόκριτος αναφέρει σε Ειδύλλιό του (Ειδύλλ. 26.33) ένα υψηλό χιονισμένο βουνό με το όνομα Δράκανον, όπου ο Ζεός απόθεσε το βρέφος Διόνυσο, μόλις αυτό γεννήθηκε από τον μηρό του, καρπός του κρυφού έρωτά του με τη Σεμέλη:

"Χαίρε μοι Διόνυσος, ον εν Δρακάνω νιφόνεντι Ζεός ύπατος
μεγάλαν επιγονατίδα θήκατο λύσας."

Το βουνό αυτό δεν φαίνεται να έχει σχέση με το ακρωτήριο Δράκανο της Ικαρίας, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι ερευνητές. Αλλά ακόμη και αν δεχτούμε ότι έχει σχέση, δεν αφορά με κανέναν τρόπο το ίδιο το κάστρο, αλλά απλώς τη θέση του ακρωτηρίου όπου αυτό αργότερα οικοδομήθηκε, στην οποία υπήρχε και μικρός οικισμός, τον οποίο ο γεωγράφος του 1ου αιώνα Στράβων (14, 639) αποκαλεί "πολισμάτιον".

ΠΕΤΡΟΣ Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

11-12-2007

Ομότιμος Καθηγητής
Κλασικής Αρχαιολογίας

Εικόνα 2: Ο πύργος του Δράκανου
(φωτ. Π. Θέμελης)

ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΣΤΟ ΚΕΡΑΜΕ ΙΚΑΡΙΑΣ ΤΟ 2007

Το καλοκαίρι 2007 άρχισε ένα πρόγραμμα ανασκαφών του Πανεπιστημίου Αιγαίου στην Ικαρία. Από το 1996 μέχρι πρόσφατα είχαν προηγηθεί επιφανειακές έρευνες που απέδωσαν σημαντικές προϊστορικές θέσεις, κυρίως στο ΒΑ τμήμα του νησιού από τον Άγιο Κήρυκο μέχρι τον οικισμό του Φάρου. Η έρευνα επικεντρώθηκε στη θέση Κεραμέ που βρίσκεται 2 χιλ. ΝΔ του Φάρου και δίπλα στον αμαξιτό δρόμο Αγ. Κηρύκου-Φάρου. Πρόκειται για μία χερσόνησο που εισχωρεί ελαφρά προς τη θάλασσα με ακτές κρημνώδεις, ενώ ανατολικά και δυτικά σχηματίζονται μικρές αμμουδιές. Στο παρελθόν είναι βέβαιο ότι εκτεινόταν πολύ περισσότερο όπως δείχνουν μεγάλοι βραχώδεις όγκοι που έχουν καταπέσει στη θάλασσα έπειτα από σεισμούς ή φυσική διάβρωση. Στην έντονη διαβρωτική ενέργεια έχει συντελέσει και το σχετικά

σαθρό πέτρωμα που αποτελείται από μεγάλες πέτρες, λατύπη και χώματα, τα οποία προέρχονται από αλλούβιες αποθέσεις των βουνών που βρίσκονται στα βόρεια.

Η θέση με μία έκταση 5-6 στρεμμάτων είναι ελαφρά κλινοειδής προς τη θάλασσα και διατηρεί 4-5 παλιούς αναβαθμούς οι οποίοι συγκρατούσαν τα χώματα. Σήμερα η περιοχή παρουσιάζεται άγρια και ακαλλιέργητη και έχει καλυφθεί από πυκνούς αγκαθωτούς θάμνους, ενώ το έδαφος είναι πετρώδες και σκληρό. Σε όλο το χώρο της χερσονήσου υπάρχουν διάσπαρτα λίθινα τέχνεργα από οψιανό και πυριτόλιθο με μεγαλύτερη ή μικρότερη πυκνότητα κατά τόπους.

Η έρευνα στο χώρο διήρκεσε 3 εβδομάδες και συμμετείχαν σ' αυτήν αρχαιολόγοι και φοιτητές αρχαιολογίας από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Σύμφωνα με τοπογραφικό κάρναβο ανοίχτηκαν 10 τομές, οι περισσότερες πλησιέστερα προς τη θάλασσα. Σε όλες βρέθηκαν λίθινα εργαλεία ιδίως στα ψηλότερα στρώματα.

Γενικά η ανασκαφή και η επιφανειακή περισυλλογή απέδωσαν ένα ικανό αριθμό λίθινων τέχνεργων. Αν υπολογίσει κανείς ότι τα 9/10 της έκτασης της θέσης καλύπτονται από θάμνους όπου η ορατότητα είναι αδύνατη, πρέπει να αναμένεται ένα πολύ μεγάλο αριθμό λίθινων εργαλείων. Αν και το υλικό δεν έχει μελετηθεί ακόμα, μπορεί κανείς να διακρίνει πολλά επεξεργασμένα εργαλεία (retouched tools) που ανήκουν σε ξέστρα, αιχμές βελών, σφηνίσκους (splindere pieces), οπείς και άλλα. Αφθονούν επίσης οι πυρήνες από πυριτόλιθο και χαλαζία. Τα κύρια υλικά είναι ο λευκός πυριτόλιθος, ο οψιανός της Μήλου, ο τοπικός χαλαζίας και ένα άλλο είδος κακής ποιότητας οψιανού που δεν έχει ταυτισθεί ακόμα. Ο αταύτιστος οψιανός αν και έχει κάποια ομοιότητα με αυτόν του Γυαλιού της Νισύρου, πιθανώς προέρχεται από κάποια νηαιογενή πηγή της Ικαρίας ή των νησιών του ανατολικού Αιγαίου. Όσον αφορά το λευκό πυριτόλιθο θα μπορούσε να έχει προέλυσή το ίδιο το νησί της Ικαρίας αλλά αυτό απαιτεί ιδιαίτερη έρευνα. Προς το παρόν γνωρίζουμε ότι μία πηγή λευκού πυριτόλιθου βρίσκεται στην περιοχή του

Ηραίου της Σάμου και το υλικό του Κεραμέ μακροσκοπικά δείχνει να έχει μεγάλη ομοιότητα με αυτήν. Σημαντική είναι στο χώρο και η ποσότητα των θραυσμάτων αιματίτη, ενός

σκληρού σιδηρούχου πετρώματος, το οποίο πιθανώς χρησιμοποιείτο στους προϊστορικούς χρόνους. Μάλιστα σε μία ανασκαφική τομή βρέθηκε μεγάλος ανεπεξέργαστος όγκος του υλικού αυτού που είχε μεταφερθεί στο χώρο.

Τα λίθινα εργαλεία του Κεραμέ χρονολογούνται σε μία προνεολιθική φάση πιθανώς στην Κατώτερη Μεσολιθική, δεδομένης της εκπληκτικής ομοιότητας των εργαλείων με αυτά της Μεσολιθικής Κύθνου, η οποία με πρόσφατες ραδιοχρονολογίες τοποθετείται στην αρχή της 9ης χιλιετίας π.Χ.. Σημειώνεται ότι στο χώρο δεν βρέθηκε καθόλου κεραμική της Νεολιθικής ή της εποχής του Χαλκού. Αυτό που απομένει είναι να γίνει απόλυτη χρονολόγηση της θέσης με δείγματα άνθρακα σε προσεχή ανασκαφική περίοδο.

Ευκρινή αρχιτεκτονικά λείψανα δεν έχουν βρεθεί, αν και σε τομές όπως η Γ και Ε πλακοειδείς πέτρες σε οριζόντια διάταξη θα μπορούσαν να αποτελούν λείψανα κατασκευών. Δεν αποκλείεται κάποιες κατασκευές να καταστράφηκαν από τη διάβρωση του χώρου και τις πρόσφατες καλλιέργειες δεδομένου ότι η αμπελοκαλλιέργεια προϋποθέτει σκάψιμο σε μεγάλο βάθος. Ωστόσο, δεν θα ανέμενε κανείς σοβαρά αρχιτεκτονικά λείψανα από τόσο παλιά εποχή, κατά την οποία συνηθίζονταν κυρίως κατασκευές από ευτελή υλικά, όπως ξύλα και χόρτα, τα οποία ποτέ σχεδόν δεν αφήνουν ίχνη. Στη μεσολιθική Κύθνο είχαμε την ευκαιρία να εντοπίσουμε κυκλικά ή ωσειδή δάπεδα από πλάκες καθώς και ένα σπανιότατο δείγμα από ξύλινο πάσσαλο. Είναι βέβαιο ότι ο οικισμός του Κεραμέ συνεχιζόταν και στο τμήμα της χερσονήσου που έχει καταβυθιστεί, στο οποίο πιθανώς να σώζονταν κάποια

κατάλοιπα κατασκευών. Ίσως κάποια από αυτά να βρίσκονταν σε χαμηλότερο ύψος και να έχουν κατακλυσθεί και καταστραφεί από την άνοδο της

θάλασσας. Ωστόσο, ελπίζεται κατά τη συνέχιση της ανασκαφής να βρεθούν στο Κεραμέ σε άλλα σημεία του χώρου οικιστικά λείψανα.

Επίσης μέχρι σήμερα δεν βρέθηκαν οργανικά κατάλοιπα της εποχής εκείνης, αλλά δεν αποκλείεται να βρεθούν κατά τη διάνοιξη νέων ανασκαφικών τομών στο χώρο.

Η ανασκαφή μιας νέας μεσολιθικής θέσης στην Ικαρία έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί μέχρι τώρα τόσο παλιά θέση δεν είχε βρεθεί στο ανατολικό Αιγαίο ούτε στην απέναντι μικρασιατική ακτή. Οι ομοιότητες στη λιθοτεχνία πιθανώς μαρτυρούν επαφές και μετακινήσεις στο Αιγαίο από τόσο πρώιμη εποχή. Μετά τη θέση του Μαρουλά Κύθνου η Ικαρία είναι το δεύτερο νησί στο Αιγαίο που παρουσιάζει υπαίθρια κατοίκηση στη Μεσολιθική περίοδο. Ο εντοπισμός στη γύρω περιοχή τεσσάρων άλλων θέσεων με παρόμοια λιθοτεχνία μαρτυρεί ένα δίκτυο θέσεων με κέντρο αυτή του Κεραμέ. Πράγματι ο οικισμός καταλαμβάνει ασυνήθιστα μεγάλη έκταση, πολύ μεγαλύτερη του Μαρουλά, η οποία θα ήταν ακόμη μεγαλύτερη αν υπολογίσουμε το διαβρωμένο τμήμα της χερσονήσου. Άρα δεν πρόκειται για μικρό καταυλισμό αλλά για ένα πραγματικό οικισμό με τα δεδομένα της εποχής εκείνης.

Η ομοιότητα της λιθοτεχνίας της Ικαρίας με αυτήν της Κύθνου, τείνει να αποδείξει ότι πράγματι υπήρχε από την 9η χιλιετία π.Χ. ο υποτιθέμενος θαλάσσιος δρόμος που ένωνε τις δύο πλευρές του Αιγαίου και ακολουθούσε τα θαλάσσια ρεύματα και την αλυσίδα των κυκλαδικών νησιών (Ανδρος, Τήνος, Μύκονος, Ικαρία, Σάμος). Ωστόσο, η παρουσία μεσολιθικών θέσεων στο ανατολικό Αιγαίο δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόδειξη ότι ο πρώιμος αυτός πολιτισμός του Αιγαίου είχε προέλευση την Ανατολή, αφενός διότι πουθενά στην απέναντι μικρασιατική ακτή δεν έχουν βρεθεί τόσο πρώιμες θέσεις και αφετέρου γιατί η τεχνολογία των λίθινων εργαλείων και των τριών μεσολιθικών θέσεων του Αιγαίου παρουσιάζει τα ίδια χαρακτηριστικά της επιγkraβέτιας παράδοσης η οποία είχε καταγωγή τη Δύση και όχι την Ανατολή. Ελπίζεται ότι πολλά θα διευκρινισθούν με τη συνέχιση το επόμενο έτος της ανασκαφής και τη μελέτη των λίθινων εργαλείων που βρίσκονται στο Μουσείο του Κάμπου.

Αδαμάντιος Σάμψων

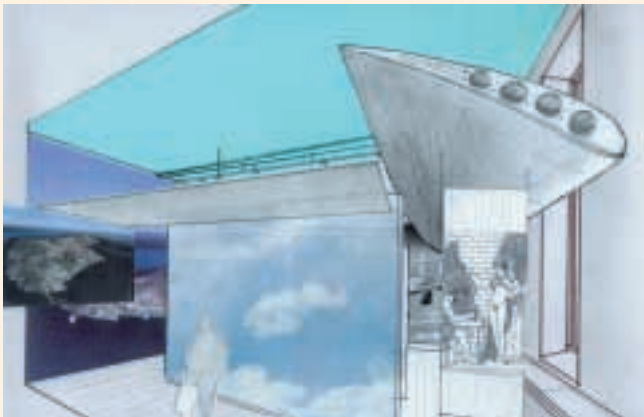
Καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας

Το Μουσείο του Ίκαρου στο Καταφύγι της Ικαρίας

I.

Η Εταιρεία Ικαριακών Μελετών θέλοντας να συμβάλει στην πολιτιστική ανάπτυξη της Ικαρίας και στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του νησιού έχει αναλάβει πρωτοβουλία για τη δημιουργία Μουσείου του Ίκαρου στο Καταφύγι. Όπως είναι γνωστό,¹ έχει ήδη παραχωρηθεί στην Εταιρεία το κτήριο του παλιού Δημοτικού Σχολείου του χωριού με στόχο να στεγαστεί εκεί το Μουσείο.

Η δημιουργία του Μουσείου ξεκινά από την επιθυμία να αναδειχθεί το σήμα κατατεθέν της Ικαρίας, ο Ίκαρος, και μάλιστα με ένα μουσείο που θα είναι το μοναδικό με αυτό το

Αναπαράσταση εσωτερικού χώρου

θέμα παγκοσμίως. Το θέμα του μουσείου προσφέρεται για πολλές και ενδιαφέρουσες αναγνώσεις. Καταρχήν, ο ίδιος ο μύθος του Ίκαρου έχει πολλές προεκτάσεις (μυθολογικές, λογοτεχνικές, αισθητικές, ψυχαναλυτικές, κ.λπ.), γεγονός που προσδίδει στο Μουσείο μεγάλη ευελιξία ως προς τη δια-

χείριση διαφορετικών "αφηγήσεων". Το θέμα της πτήσης, έπειτα, έχει πανανθρώπινη και διεθνή απήχηση, γεγονός που μπορεί να δώσει στο Μουσείο την ευκαρία να αναδείξει τη σχέση του τοπικού με το παγκόσμιο. Το όνομα "Ίκαρος", τέλος, καλύπτει και την ιδιότητα "αεροπόρος", κάτι που μπορεί δυνητικά να προσελκύσει συνεργασίες με τη Σχολή Ικάρων, την πολεμική αεροπορία, αερολόσχες και αεροπορικές εταιρείες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, το Μουσείο έχει τη δυνατότητα να λειτουργήσει ως πόλος έλξης για ποικίλες ομάδες επισκεπτών και να αποτελέσει σημαντικό πολιτιστικό χώρο για το νησί της Ικαρίας.

Το Μουσείο δεν διαθέτει συλλογές αντικειμένων με τη συμβατική έννοια του όρου. Αυτό, ωστόσο, δεν αποτελεί μειονέκτημα, διότι ένα μουσείο σήμερα ενδέχεται να μη βασίζεται αποκλειστικά στην ύπαρξη

"αυθεντικών" αντικειμένων, αλλά μπορεί, για παράδειγμα, να ξεκινά με μια ιδέα και να "κατασκευάζει" εκθέματα (στατικά, μηχανικά ή ψηφιακά) γύρω από αυτήν ή να αξιοποιεί άλλα τεκμήρια (όπως είναι οι προφορικές μαρτυρίες, οι διηγήσεις, κ.λπ.). Έτσι, το Μουσείο σκοπεύει να αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα της χρήσης νέων τεχνολογιών στις μουσειακές εκθέσεις, δημιουργώντας ταινίες και ψηφιακά εκθέματα, καθώς και άλλες μορφές ψηφιακών προϊόντων με τα οποία θα πραγματευτεί το μύθο του Ίκαρου αναδεικνύοντας τις ποικίλες πλευρές του.

II.

Μια πρώτη προσέγγιση για το σχεδιασμό του Μουσείου και της μόνιμης έκθεσης -σε επίπεδο προμελέτης- έχει ήδη κατατεθεί στην Εταιρεία Ικαριακών Μελετών και αναμένεται να ολοκληρωθεί εφόσον προχωρήσει η χρηματοδότηση του έργου. Τη μουσειολογική μελέτη έχει αναλάβει η γράφουσα, ενώ τη μουσειογραφική μελέτη και το σχεδιασμό του χώρου εκπονεί το αρχιτεκτονικό γραφείο Michel Rossier και συνεργάτες. Η γενική φιλοσοφία που διέπει το σχεδιασμό της έκθεσης περιλαμβάνει προσεγγίσεις και εκθεσιακά μέσα που αποσκοπούν - πέρα από την καθαρά μαθησιακή/επικοινωνιακή διάσταση - στο κέντρισμα του ενδιαφέροντος και την ψυχαγωγία των επισκεπτών. Για το σκοπό αυτό θα χρησιμοποιηθεί ποικιλία ερμηνευτικών και εκθεσιακών μέσων, όπως στατικά εκθέματα (π.χ. φωτογραφίες, κείμενα, έργα ζωγραφικής), δυναμικά εκθέματα (π.χ. μηχανικές μακέτες και κατασκευές) και ψηφιακά εκθέματα (π.χ. ταινίες, διαδραστικά πολυμέσα). Βασικός θεματικός άξονας της μόνιμης έκθεσης είναι, ασφαλώς, ο μύθος του Ίκαρου, που θα αναπτύσσεται - στην κυρίως αίθουσα του Μουσείου - γύρω από τρεις βασικούς

*Παράδειγμα Μηχανήματος ελεύθερης πτώσης (Sky-Diving)
Δυνατότητα εγκατάστασης σε εσωτερικό ή ανοιχτό χώρο.*

¹ Βλ. Ενημερωτικό Δελτίο της Εταιρείας Ικαριακών Μελετών, αρ. 2, Ιανουάριος-Ιούνιος 2007

άξονες:

1. Ο μύθος του Ίκαρου (οι διαφορετικές αναγνώσεις του, οι προεκτάσεις του στη σύγχρονη ζωή, κ.λπ.)
2. Η πτήση (πρώτες προσπάθειες, φυσικά φαινόμενα, επιστήμες και τεχνικές, κ.λπ.)
3. Ίκαρος, Ικαρία και Ικαριώτες (ιστορική διαδρομή, σύγχρονες προσλήψεις, κ.λπ.)

Μέσα από μια σύντομη ταινία που θα συνδυάζει ήχο, εικόνα, μουσική, αφήγηση, τρισδιάστατα γραφικά, κ.λπ., οι επισκέπτες θα εισάγονται καταρχήν στο μύθο του Ίκαρου και τις προεκτάσεις του μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια θα έχουν την ευκαιρία να: εξερευνήσουν το πώς αποτυπώνονται οι διάφορες πλευρές του μύθου στην τέχνη, στη λογοτεχνία, στην ψυχανάλυση (θα μπορούν, μεταξύ άλλων, να δουν σε οθόνες προβολής έργα τέχνης εμπνευσμένα από το μύθο του Ίκαρου, να "ξεφυλλίσουν" ψηφιακά σελίδες λογοτεχνικών κειμένων ή να ακούσουν με ακουστικά αντίστοιχα αποσπάσματα), να μάθουν για τις πρώτες προσπάθειες του ανθρώπου να πετάξει και να δουν και να χειριστούν σχετικές κατασκευές και μακέτες, να εξερευνήσουν με τη βοήθεια ψηφιακών διαδραστικών εφαρμογών ζητήματα και τεχνικές που σχετίζονται με την πτήση και πολλά άλλα.

III.

Παράλληλα, το Μουσείο μπορεί να προσφέρει μια σειρά δράσεων και εκδηλώσεων σε μόνιμη ή περιοδική βάση, όπως, περιοδικές εκθέσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, δραστηριότητες για οικογένειες και παιδιά (μέσα στο Μουσείο ή στον αύλειο χώρο), δημιουργικά εργαστήρια για ενήλικες και παιδιά, συνέδρια, ημερίδες, σεμινάρια, κύκλους διαλέξεων, παραστάσεις θεάτρου, χορού, μουσικές εκδηλώσεις, προβολή ταινιών, καλοκαιρινά προγράμματα (π.χ. εικαστικά εργαστήρια για παιδιά, πειράματα αεροναυπηγικής, κ.λπ.). Επίσης, υπάρχει μεγάλο περιθώριο συνεργασίας με άλλους πολιτιστικούς φορείς για την οργάνωση εκδηλώσεων, αλλά και για τη θεσμοθέτηση ειδικών μέτρων σχετικών με την πολιτιστική ανάπτυξη του νησιού.

Η αυλή του Μουσείου, ειδικότερα, με την προνομιακή θέση προς το Αιγαίο, ενδείκνυται για τη διοργάνωση μιας σειράς δραστηριοτήτων εξωτερικού χώρου, όπως, για παράδειγμα, εκπαιδευτικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες για παιδιά και ενήλικες, καλοκαιρινά προγράμματα "artists in residence"², happenings, κ.λπ. Παράλληλα, η αυλή μπορεί να φιλοξενήσει πολλές άλλες συναφείς εκδηλώσεις.

Το Μουσείο αναμένεται να προσελκύσει ποικίλες ομάδες κοινού. Κατά τους χειμερινούς μήνες το κοινό θα αποτελείται κυρίως από σχολικές τάξεις της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από όλο το νησί αλλά και από τους γειτονικούς νομούς, οικογένειες με παιδιά και κατοίκους του νησιού, ενώ κατά τους θερινούς μήνες από επισκέπτες του νησιού, Έλληνες και ξένους, απόδημους Ικαριώτες και

άλλους ενδιαφερόμενους. Έμφαση μπορεί να δοθεί στην προσέλκυση τουριστών (π.χ. κρουαζιερόπλοιων), δεδομένης της παγκόσμιας απήχησης και της γοητείας που εξασκει ο μύθος του Ίκαρου.

IV.

Η λειτουργία του Μουσείου αναμένεται να έχει πολλαπλά οφέλη για το Καταφύγι, αλλά και την ευρύτερη περιοχή. Έτσι, αναμένεται, για παράδειγμα, η ένταξη του Μουσείου σε ένα ευρύτερο δίκτυο πολιτιστικών και τουριστικών διαδρομών του νησιού, η συμβολή του στη γενικότερη πολιτιστική ανάπτυξη του νομού, η προσέλκυση επισκεπτών, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας - ολικής ή μερικής απασχόλησης- για τις ανάγκες του Μουσείου (π.χ. διοικητικό προσωπικό, προσωπικό φύλαξης, προσωπικό συντήρησης εγκαταστάσεων / καθαριότητας) αλλά και η γενικότερη οικονομική ανάπτυξη της περιοχής με την εγκατάσταση μικρών μονάδων εξυπηρέτησης επισκεπτών (π.χ. ταβέρνα, ξενώνας, τουριστικά είδη), καθώς και η συμβολή του Μουσείου στην προώθηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων των σχολείων του νομού.

Ο σκοπός του Μουσείου είναι, λοιπόν, να αναδείξει το θέμα του Ίκαρου με όλες τις προεκτάσεις του και να συντελέσει στην ενδυνάμωση της τουριστικής κίνησης στην Ικαρία μέσα από τις διάφορες δράσεις και εκδηλώσεις του. Απώτερος στόχος του είναι να προσελκύσει το ενδιαφέρον όχι μόνο του εθνικού αλλά και του διεθνούς κοινού. Η δημιουργία του Μουσείου εμφανίζει μια σειρά συγκριτικών πλεονεκτημάτων που καθιστούν την ιδέα όχι μόνο γοητευτική αλλά και δυναμικά βιώσιμη, εφόσον, βέβαια, εξασφαλιστούν τα απαραίτητα κονδύλια και αποσαφηνιστεί το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του Μουσείου. Στα πλεονεκτήματα αυτά συγκαταλέγονται - μεταξύ άλλων - η παγκόσμια απήχηση του μύθου του Ίκαρου και των προεκτάσεών του, το ότι η Ικαρία είναι η φυσική τοποθεσία για ένα τέτοιο Μουσείο που θα είναι και το μοναδικό στον κόσμο, η ύπαρξη κτηρίου (παλιό δημοτικό Καταφύγιου) για τη στέγαση των λειτουργιών του Μουσείου, η αυξανόμενη επισκεψιμότητα του νησιού το καλοκαίρι και, βέβαια, το όραμα, το πείσμα και η διάθεση προσφοράς από την Εταιρεία Ικαριακών Μελετών και τους απανταχού Ικαριώτες, παράγοντες που αποτελούν τα ασφαλέστερα εχέγγυα για τη συνέχιση της προσπάθειας την οποία έχουν ξεκινήσει.

Δρ. Ανδρομάχη Γκαζή

Σύμβουλος Μουσείων

Λέκτορας Μουσειολογίας,

Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων & Πολιτισμού, Πάντειο Παν/μιο

Το Σχολείο, η αυλή του και το Ικάριο Πέλαγος

²Κατά τη διάρκεια των οποίων καλλιτέχνες από την Ελλάδα και το εξωτερικό καλούνται να εμπνευστούν από το μύθο του Ίκαρου και από τα εκθέματα του Μουσείου και να δημιουργήσουν έργα, τα οποία στη συνέχεια εκτίθενται ή και δωρίζονται στο Μουσείο.

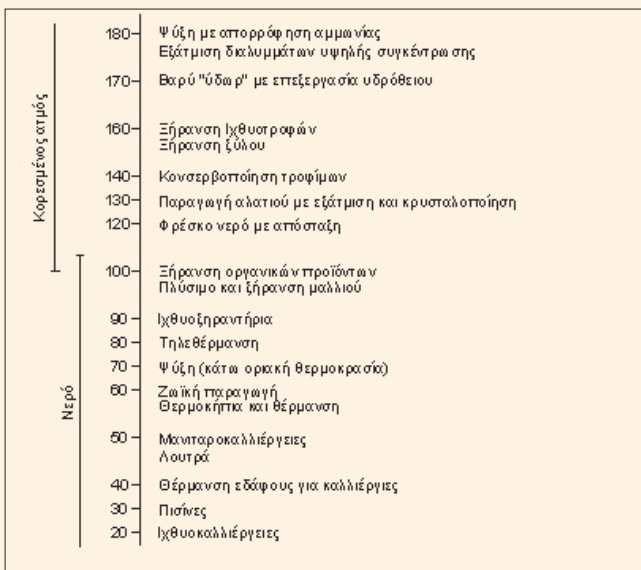

Γεωθερμική ενέργεια

ΓΕΝΙΚΑ

Γεωθερμική ενέργεια είναι η θερμότητα η οποία εμπεριέχεται στο εσωτερικό της γης και η οποία δημιουργεί διάφορα γεωλογικά φαινόμενα σε όλες τις περιοχές του πλανήτη. Τα τελευταία χρόνια με τον όρο “Γεωθερμική ενέργεια” αναφερόμαστε στην θερμότητα της γης η οποία είναι δυνατόν να ανακτηθεί και να αξιοποιηθεί από τον άνθρωπο με διάφορους τρόπους.

Οι γεωθερμικές πηγές, ανάλογα με την θερμοκρασιακή τους στάθμη μπορούν να χωριστούν σε δύο βασικές κατηγο-

Διάγραμμα LINDAL

ρίες: πηγές χαμηλής ενθαλπίας με θερμοκρασία μικρότερη των 150 οC και πηγές υψηλής ενθαλπίας με θερμοκρασία μεγαλύτερη των 150 οC. Υπάρχουν αμέτρητες γεωθερμικές πηγές και των δύο κατηγοριών. Όμως, για το ποιές από αυτές είναι συμφέρουσες για εκμετάλλευση, είναι ένα ερώτημα του οποίου η απάντηση μπορεί να δοθεί μετά από λεπτομερή διερεύνηση.

Πριν από την πραγματοποίηση κάποιου έργου που σχετίζεται με την εκμετάλλευση της γεωθερμικής ενέργειας ακολουθούνται τα παρακάτω ερευνητικά βήματα τα οποία μας οδηγούν με ασφάλεια στην επίτυχη αποπεράτωση του:

- Αρχικά εκπονείται "προκαταρκτική μελέτη" και "μελέτη εφαρμοσιμότητας", κατά τις οποίες συλλέγονται όλα τα υπάρχοντα τεχνικά στοιχεία (γεωλογικά, γεωφυσικά, γεωχημικά κ.α.), και τεκμηριώνεται οικονομοτεχνικά το έργο.
- Γεωλογική και Υδρολογική μελέτη καταδεικνύουν την

Blue Lagoon

ακριβή περιοχή με το γεωθερμικό ενδιαφέρον.

- Γεωχημική και Γεωφυσική διερεύνηση καταδεικνύουν τις φυσικοχημικές ιδιότητες του θερμαντικού μέσου.
- Ερευνητικές γεωτρήσεις επιβεβαιώνουν την επάρκεια και την παραγωγικότητα της πηγής.

Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας είναι η πιο συνηθισμένη εφαρμογή γεωθερμικών πηγών υψηλής ενθαλπίας, ενώ μια πληθώρα εφαρμογών μπορούν να εφαρμοστούν σε πηγές χαμηλής ενθαλπίας. Το διάγραμμα LINDAL δείχνει τις συνηθέστερες από αυτές.

Εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας Svartsengi

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Αρκετές μικρές μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας λειτουργούν σε διάφορα μέρη του κόσμου Ιαπωνία, Ιταλία, Ισλανδία κ.α. Στην Ισλανδία, το 26% της ετήσιας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας καλύπτεται από σταθμούς γεωθερμικής ενέργειας. Ένας ιδιαίτερα ενδιαφέρον σταθμός παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και τηλεθέρμανσης είναι ο σταθμός Svartsengi που βρίσκεται στην περιοχή Hitaveita και είναι δυναμικότητας 46 MWe. Το ιδιαίτερο σε αυτή τη μονάδα είναι ότι τα θερμά συμπυκνώματα της εξόδου των ατμοστροβίλων του εργοστασίου διοχετεύονται σε μία φυσική κοιλάδα του εδάφους, και δημιουργούν μία τεχνητή λίμνη θερμού εφάλλμυρου νερού (Blue Lagoon) θερμοκρασίας 35-40οC ιδανική για λουτρά.

Επίσης, τα ιζήματα των συμπυκνωμάτων αυτών (κυρίως πυριτούχα λάσπη), προσδίδουν στον πυθμένα της λίμνης μία μοναδική γαλάζια απόχρωση και καθιστούν το μέρος αυτό παγκόσμιο τουριστικό πόλο έλξης. Το ίζημα αυτό αποτελεί την πρώτη ύλη για την παρασκευή καλλυντικών και θεραπευτικών σκευασμάτων.

ΑΛΛΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

Μία ακόμα συνηθισμένη εφαρμογή της γεωθερμικής ενέργειας είναι η τηλεθέρμανση. Δηλαδή, η μαζική άντληση ζεστού νερού και η κεντρική διανομή του προς κατανάλωση (πισίνες, θέρμανση κτιρίων, ζεστό νερό χρήσης κτλ). Στην Ισλανδία το 90% των αναγκών θέρμανσης καλύπτεται από την γεωθερμία. Το κύριο κόστος αυτής της εφαρμογής είναι το

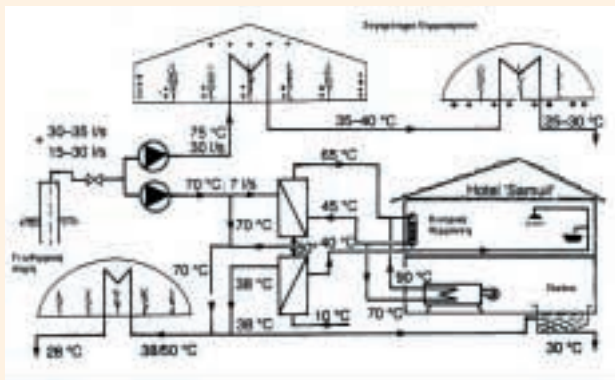
αρχικό επενδυτικό κόστος για την άντληση την αποθήκευση και την διανομή του νερού. Το λειτουργικό κόστος είναι ελάχιστο, συγκρινόμενο με το λειτουργικό κόστος των συμβατικών συστημάτων (πετρέλαιο, ηλεκτρισμός κτλ). Στο διάγραμμα παρακάτω φαίνεται ένα τυπικό παράδειγμα τηλεθέρμανσης.

Η θέρμανση θερμοκηπίων είναι μία ακόμα πολύ διαδεδομένη εφαρμογή της γεωθερμικής ενέργειας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι, οι μεγάλες απαιτήσεις για θέρμανση των θερμοκηπίων αλλά και η καταλληλότητα χρήσης νερού με χαμηλή θερμοκρασία, καθιστούν την γεωθερμική ενέργεια ιδανική για αυτές τις εφαρμογές.

ΓΕΩΘΕΡΜΙΑ ΣΤΗΝ ΙΚΑΡΙΑ

Στο νησί Ικαρία είναι ιδιαίτερα εμφανές το γεωθερμικό δυναμικό της περιοχής. Μεγάλος αριθμός φυσικών θερμών πηγών αναβλύζουν σε διάφορα μέρη του νησιού. Οι περισσότερες από αυτές είναι δυναμικότητας 500-1200 m³/ημέρα θερμοκρασιακής στάθμης 35-55°C. Μεγαλύτερη από αυτές θεωρείται η πηγή εφάλμυρου νερού στην περιοχή Λευκάδα, της οποίας η δυναμικότητα εκτιμάται στα 10.000 m³/ημέρα σε θερμοκρασιακή στάθμη 58-60°C. Σήμερα, η μόνη εφαρμογή εκμετάλλευσης των γεωθερμικών πηγών είναι τα ιαματικά λουτρά, τα οποία αν και θεωρούνται εξαιρετικής ποιότητας, λειτουργούν με απαραίτητο ηλεκτρομηχανολογικό εξοπλισμό, με ανεπαρκή ξενοδοχειακή υποστήριξη και δίχως οργανωμένο πλάνο διαχείρισης.

Υπάρχουν διάφορα πιθανά πεδία εφαρμογής του γεωθερμικού δυναμικού της περιοχής αυτής (π.χ παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, τηλεθέρμανση, θερμοκήπια, ιχθυοτροφία, πισίνες κ.α.) τα οποία με ελάχιστο λειτουργικό κόστος θα μπορούσαν να αποτελέσουν εφελκυστικό τουριστικής και εμπορικής ανάπτυξης. Για να διερευνηθεί το πως αυτή η “δωρεάν”

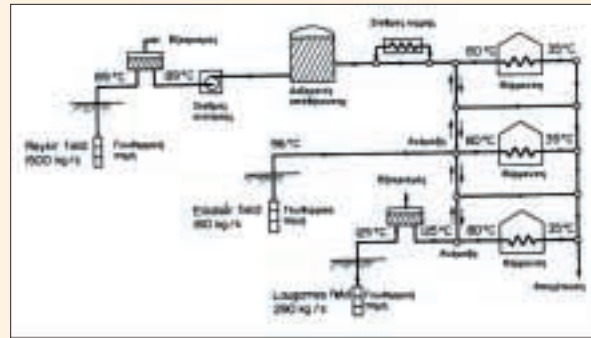
Διάγραμμα Τηλεθέρμανσης

ενέργεια, που αναβλύζει ελεύθερα ή που μπορεί και να βρσκεται αποθηκευμένη λίγα μέτρα κάτω από το έδαφος, μπορεί ή όχι να αξιοποιηθεί, θα πρέπει να διεξαχθούν μία σειρά υδρολογικών, γεωχημικών και οικονομοτεχνικών μελετών. Έτσι μόνο θα ξέρουμε πως μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την γεωθερμική ενέργεια, πόσο θα στοιχίσει, πότε θα γίνει απόσβεση, πόσο πετρέλαιο θα εξοικονομήσουμε.

Για παράδειγμα, σήμερα γνωρίζουμε ότι η μέση ετήσια κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος στην Ικαρία, είναι περίπου 25.000 MWh. Οι ανάγκες του νησιού καλύπτονται κυρίως από σταθμούς μηχανών εσωτερικής καύσης οι οποίες κατα-

ναλώνουν 240 γρ μαζούτ ανά παραγόμενη KWh. Δηλαδή, μιλάμε για μέση ετήσια κατανάλωση περίπου 6.000 ton μαζούτ.

Υποθετικά μιλώντας, ένας πολύ μικρός γεωθερμικός σταθμός ηλεκτρικής ενέργειας της τάξης των 2 MWe θα μπορούσε να μας καλύψει την ετήσια ανάγκη περίπου των 10.000 MWh. Αυτό σημαίνει εξοικονόμηση 2.400 ton μαζούτ ανά έτος. Μια εξοικονόμηση τέτοιου μεγέθους δεν αποτελεί κίνητρο για την ΔΕΗ ή για οποιονδήποτε άλλο φορέα να στραφεί προς την γεωθερμία;

Ολοκληρωμένο σύστημα γεωθερμικού συστήματος αποτελούμενο από θέρμανση θερμοκηπίου και θέρμανση διαφόρων δραστηριοτήτων ξενοδοχείου.

Ακόμα ένα παράδειγμα: Ας υποθέσουμε ότι θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε μία ποσότητα νερού από την θερμή πηγή της Λευκάδας για να θερμάνουμε νερό πισίνας διαστάσεων, 25m X 13m, 450m³, και να το διατηρήσουμε σε σταθερή θερμοκρασία 30 °C κατά την διάρκεια μιας χειμερινής ημέρας με εξωτερική θερμοκρασία 9 °C. Με αυτές τις συνθήκες υπολογίζεται ότι απαιτούνται 700 m³/ημέρα νερό από την πηγή. Η ποσότητα αυτή αποτελεί κατά εκτίμηση μόλις το 7% της ολικής δυναμικότητας της πηγής. Αν η συγκεκριμένη εφαρμογή χρησιμοποιούσε πετρέλαιο θέρμανσης, θα απαιτούσε περίπου την καύση 1,3 ton/ημέρα ή αλλιώς 39 ton/μήνα. Ακόμα και από αυτό το απλό παράδειγμα μπορούμε να καταλάβουμε την τάξη μεγέθους της αναξιοποίητης ενέργειας που εδώ και πολλά χρόνια αγνοούμε περιφρονητικά.

Υπάρχουν περιοχές του πλανήτη που όχι μόνο σπρίζουν την ύπαρξη τους στην γεωθερμία αλλά αποφέρουν και ωφέλη από αυτήν. Η Ικαρία χάρην στην υπάρχουσα τεχνογνωσία και στο γεωθερμικό δυναμικό της, θα μπορούσε να είναι μία από αυτές. Για να μπορέσει να γίνει αυτό, απαιτείται μία σοβαρή προσπάθεια των ενδιαφερομένων φορέων για εξεύρεση χρηματοδότησης γεωθερμικών εφαρμογών.

Καρράς Μανώλης
Μηχανολόγος Μηχανικός

ΤΟ ΔΑΣΟΣ ΤΟΥ ΡΑΝΤΗ

ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΜΙΑ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σε υψόμετρο από 550 έως 650 περίπου μέτρα, στο κέντρο της Ικαρίας, νότια – νοτιοδυτικά των οικισμών Κοσοίκια και Πετροπούλι, βρίσκεται το δάσος του Ράντη. Ειδικότερα τοπωνύμια της περιοχής είναι: Δάσος Κήπων, Χροστοβούνι, Περικαθέ, Φραξίμα, Αρνοπέζα και Νοσσή. Το δάσος αναπτύσσεται σε ασβεστολιθικό υπόβαθρο. Από γεωμορφολογικής άποψης, στην περιοχή κυριαρχούν λόφοι με πυκνή ή αραιή δασική βλάστηση, οι οποίοι οριοθετούνται από ρεματίες.

Πρόκειται για ένα σπάνιο δείγμα ώριμου δάσους αείφυλλων πλατύφυλλων, που αποτελεί χαρακτηριστικό τύπο οικοσυστήματος στη Μεσογειακή περιοχή. Κυρίαρχο είδος είναι η αριά (*Quercus ilex*), ενώ άλλα είδη με σημαντική εμφάνιση είναι η κουμαριά (*Arbutus unedo*), η γλιστροκουμαριά (*Arbutus andrachne*) και το φυλίκι ή (*Phillyrea latifolia*). Στα σημεία του δάσους, στα οποία διατηρείται ο υπόροφος, συναντάται κυρίως το πουρνάρι (*Quercus coccifera*), η αστοιβή (*Sarcopoterium spinosum*), η αφάνα (*Genista acanthocladus*), τα ρείκια (*Erica arborea* και *Erica manipuliflora*) και η λαδανιά (*Cistus monspeliensis*).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αριά συναντάται σήμερα σε αφθονία κυρίως στη δυτική Μεσογειακή λεκάνη, ενώ στην ανατολική Μεσόγειο, όπως και στη χώρα μας, η παρουσία της είναι φτωχή. Είναι σημαντικό να τονισθεί ότι στην περιοχή της

Μεσογείου, οι φυτικοί σχηματισμοί που κυριαρχούνται από αριά αποτελούν μορφή δυνητικής ή κλίμαξ βλάστησης¹.

Για την εκτίμηση της ηλικιακής δομής του δάσους, έχουν πραγματοποιηθεί μετρήσεις της διαμέτρου στο σπηθαίο ύψος σε άτομα αριάς σε τέσσερις περιοχές του δάσους. Ως ελάχιστη τιμή διαμέτρου μετρήθηκε το 0,40 μ. και μέγιστη τα 3,25 μ. (περιοχή Κήπων). Γενικά, η μέση τιμή της διαμέτρου κορμού κυμαίνεται από 0,65 έως 0,80 μ. ενώ στην περιοχή των Κήπων, όπου απαντώνται και τα μεγαλύτερα δέντρα, η μέση τιμή της διαμέτρου φτάνει τα 1,70 μ. Στην ίδια περιοχή συναντώνται και οι μέγιστες ηλικίες της κουμαριάς, με τη διάμετρο των κορμών να φθάνει το 1,35 μ. με μέσο όρο τα 0,45 μ.

Το δάσος παρουσιάζει και ιδιαίτερη αισθητική αξία, με κατά τόπους έντονο ανάγλυφο, διαφοροποιήσεις στη σύνθεση και την πυκνότητα της βλάστησης, με αποτέλεσμα τις αξιολογικές εναλλαγές τύπων τοπίου και τη σημαντική ποικιλία αυτών.

Όμως, η κατάσταση της διατήρησης του δάσους είναι πλέον οριακή. Ως κυριότερη απειλή θεωρείται η υπερβόσκηση

ση. Η εικόνα είναι πολύ ανησυχητική, καθώς σε κανένα σημείο δεν παρατηρείται η αναμενόμενη φυσική αναγέννηση, γεγονός το οποίο θα μπορούσε να θέσει εν αμφιβόλω την ίδια την επιβίωση του δάσους.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι το δάσος του Ράντη αντιπροσωπεύει ένα σπανιότατο πια τύπο οικοσυστήματος, αντιπροσωπευτικό δείγμα της ζώνης κλίμαξ βλάστησης, το οποίο από αισθητικής πλευράς παρουσιάζει ιδιαίτερη αξία, ευρισκόμενο πολύ κοντά στο αρχικό τοπίο της μεσογειακής περιοχής. Επιπλέον, πρέπει να σημειώσουμε ότι τα δάση με *Quercus ilex* αποτελούν τύπο φυσικών οικοτόπων, των οποίων η διατήρηση απαιτεί το χαρακτηρισμό εδαφών ως ειδικών ζωνών διατήρησης (σύμφωνα με το Παράρτημα Ι της Οδηγίας 92 /43 /ΕΟΚ)².

Αναγκαία προβάλλει, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, η ανάληψη δράσης για την προστασία και ήπια διαχείριση του δάσους του Ράντη, με σκοπό τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και του τοπίου καθώς και την ικανοποίηση των ανθρωπινων αναγκών με ενσωμάτωση όλων εκείνων των ενδεδειγμένων δραστηριοτήτων, οι οποίες θεωρούνται συμβατές με την αειφορική χρήση του χώρου.

Προς την κατεύθυνση αυτή, πρέπει και' αρχίαν να αναληφθούν πρωτοβουλίες σε θεσμικό επίπεδο, με σημαντικότερες:

- = Την ένταξη του δάσους στο ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο ειδικών ζωνών Δίκτυο "Natura 2000".
- = Την εκπόνηση Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης, με στόχο την αξιολόγηση του προστατευτέου αντικειμένου και την ένταξή του σε μία από τις κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών, σύμφωνα με το Κεφάλαιο Δ' του νόμου 1650 /1986 "Για την προστασία του περιβάλλοντος".

Άλλα ενδεδειγμένα μέτρα είναι:

- = Η άμεση απαγόρευση της βόσκησης κασικιών συνοδευόμενη από μέτρα επιτήρησης και ελέγχου.
- = Άλλα ειδικά μέτρα δασικής διαχείρισης π.χ. καθαρισμός και αραίωση από καχεκτικά δένδρα, κλάδεμα άρρωστων δένδρων, περιοδική ξύλευση κ.α.
- = Μέτρα που θα στοχεύουν στην ανάπτυξη ενός ρεύματος ήπιου, πεζοπορικού και φυσιολατρικού τουρισμού, με σκοπό τη δημιουργία εισοδήματος για τον τοπικό πληθυσμό. Τέτοια μπορούν να είναι η δημιουργία δικτύου μονοπατιών καθώς και μουσείου και κέντρου ενημέρωσης των επισκεπτών κ.α.
- = Δράσεις πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού και των επισκεπτών.

Οι ανάγκες για μία διαφορετική προσέγγιση είναι διαπιστωμένες. Τα νομικά εργαλεία υπάρχουν. Απαιτείται ξεκάθαρη βούληση, συγκεκριμένες αποφάσεις και προσεκτικός σχεδιασμός.

Γιώργος Πολίτης

Διπλόγρος, Μ.Δ.Ε. στην Πολεοδομία και Χωροταξία

“Πηγές:

Αιγαίο Αρχιπέλαγος (2002) Σχέδιο Προστασίας και Διαχείρισης Δάσος Ράντη /Γαία-Ικαρίας, Μελέτη εκτίμησης της αισθητικής αξίας του τοπίου, Πανίμο Αιγαίου. Επιτροπή Ερευνών, Ικαρία.

Ε.Π.Π.Ε.Ρ - Τσεκούρας Γ., Μαυρογεώργης Σ., Μαυρογεώργης Θ., Σμαίλη Μ. (2005) Σχέδια Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π.) Δήμων Αγ. Κηρύκου, Ευδήλου & Ραχών Νήσου Ικαρίας Νομού Σάμου. Αθήνα.”

“Ευχαριστώ την Δρ. Κατερίνα Γκόλτσιου(Γεωπόνο Τοπίου-Γεωγράφο), για τα χρήσιμα στοιχεία που μου παραχώρησε”.

¹ Κλίμαξ βλάστηση είναι η βλάστηση που θα εμφανιζόταν σε μια περιοχή, αν απουσίαζαν παράγοντες διαταραχής, όπως πυρκαγιές, υπερβόσκηση κ.α.

² Βλ. σχετικό κείμενο στο προηγούμενο τεύχος.

Η ανάγκη καταγραφής της ικαριακής διαλέκτου

Κάθε γλώσσα μιλιέται κατά τόπους διαφορετικά. Αυτές οι κατά τόπους παραλλαγές της ονομάζονται διάλεκτοι. Η δημιουργία διαλέκτων από τη διάσπαση μίας αρχικά ενιαίας γλώσσας είναι μία περίπλοκη διαδικασία που συνδέεται τόσο με καθαρά γλωσσικούς όσο και με εξωγλωσσικούς παράγοντες (π.χ. κοινωνικούς, ιστορικούς κ.ά.), ενώ αποτελεί σημαντικότερο στοιχείο κάθε τοπικού πολιτισμού. Γι' αυτό και πρέπει να αντιμετωπίζονται με ενδιαφέρον και σεβασμό ως ουσιαστικό και αναπόσπαστο μέρος της φυσιογνωμίας κάθε τόπου, και όχι ως δείγματα απαιδευσίας, και φθοράς και παρακμής της γλώσσας. Κατ' επέκταση και οι άνθρωποι και οι κοινωνίες που τις μιλούν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως πυρήνες που διασώζουν στο χρόνο μία από τις σημαντικότερες εκφάνσεις του τοπικού πολιτισμού. Αν και οι γλωσσολόγοι δεν εκφράζονται ποτέ αξιολογικά για γλώσσες ή διαλέκτους, θα μπορούσαμε παρ' όλα αυτά πιο απλά να πούμε ότι οι διάλεκτοι δεν είναι ούτε "καλύτερες" αλλά ούτε και "χειρότερες" από την επίσημη γλώσσα (η οποία είναι ως ένα βαθμό μία "τεχνητή" μορφή γλώσσας). Είναι απλά διαφορετικές, γέννημα των τοπικών κοινωνιών και το αποτέλεσμα απόλυτα φυσιολογικών διαδικασιών που ανέκαθεν λάμβαναν χώρα σε όλες τις γλώσσες.

Η γένεση των νεοελληνικών διαλέκτων χάνεται στα βάθη των αιώνων. Τα διαθέσιμα στοιχεία δεν μας επιτρέπουν να τοποθετήσουμε χρονικά τη διαδικασία αυτή με ακρίβεια. Άλλωστε σε τέτοια ζητήματα, όπως πολύ καλά γνωρίζουν οι ειδικοί, δύσκολα θα μπορούσε να προσδιορίσει κανείς σαφή χρονικά όρια. Είναι πάντως βέβαιο, ότι στους τελευταίους αιώνες ζωής του Βυζαντίου οι νεοελληνικές διάλεκτοι είχαν πλέον διαμορφωθεί. Μάλιστα από το 14^ο αιώνα διαθέτουμε τα πρώτα κείμενα (ποιητικά) γραμμένα σε νεοελληνικές διαλέκτους.

Η ικαριακή διάλεκτος, όπως και όλες σχεδόν οι διάλεκτοι της Νέας Ελληνικής, δεν έχει άμεση σχέση με καμία από τις διαλέκτους της Αρχαίας Ελληνικής. Οι αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι (Ιωνική, Δωρική, Αιολική) άρχισαν να υποχωρούν από την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου και αντικαταστάθηκαν σταδιακά, και στο γραπτό και στον προφορικό λόγο, μέχρι την ύστερη ρωμαϊκή εποχή από την Αλεξανδρινή Κοινή, μία μορφή της ελληνικής γλώσσας κοινή για ολόκληρο τον τότε ελληνικό κόσμο που είχε ως βάση της μία απλουστευμένη και εξελιγμένη μορφή της αρχαίας αττικής διαλέκτου. Σε αυτή τη μορφή γλώσσας είναι γραμμένα π.χ. τα κείμενα της Αγίας Γραφής, και η ικαριακή διάλεκτος έλκει την απώτερη καταγωγή της από την Αλεξανδρινή Κοινή, έχει σημαντικά κοινά στοιχεία με τις διαλέκτους της Χίου, των Δωδεκανήσων και της Κύπρου, ενώ είναι μία από τις διαλέκτους της Νέας Ελληνικής που ευτύχησε να προσελκύσει από νωρίς το

ενδιαφέρον της έρευνας. Διαθέτει μία από τις παλαιότερες και αρτιότερες περιγραφές (τέλη του 19ου αι.) που υπάρχουν για νεοελληνική διάλεκτο, αυτή του "πατέρα" της ελληνικής γλωσσολογίας Γεωργίου Ν. Χατζιδάκι, ενώ σημαντικές συλλογές διαλεκτικού υλικού υπάρχουν στο αρχείο του

Κέντρου Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων της Ακαδημίας Αθηνών, πιθανόν και σε άλλα αρχεία. Αναφορές σε επιμέρους χαρακτηριστικά της διαλέκτου γίνονται επίσης σε διάφορα έργα επί των νεοελληνικών διαλέκτων. Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι η έρευνα επί της διαλέκτου μπορεί να θεωρείται "περατωθείσα". Το αντίθετο μάλιστα: Πρώτον, το μέχρι σήμερα έργο επί της ικαριακής διαλέκτου μας θέτει ενώπιον της ευθύνης να συνεχιστεί εντατικά η προσπάθεια της καταγραφής και μάλιστα με πιο σύγχρονες μεθόδους. Άλλωστε, είναι αμφίβολο αν μπορεί ποτέ να θεωρηθεί ότι η έρευνα επί μιας διαλέκτου έχει ολοκληρωθεί. Σε ό,τι αφορά ειδικότερα την Ικαρία, πιθανότατα υπάρχουν ακόμη πολλά να καταγραφούν, ιδίως σε οικισμούς και σε απομακρυσμένες γωνιές του νησιού, όπου ίσως να μην έχει πραγματοποιηθεί ποτέ επιτόπια έρευνα: Λέξεις, εκφράσεις, ιδιαίτερες τοπικές προφορές των φθόγγων και ιδιαίτεροι γραμματικοί τύποι, συντακτικά φαινόμενα της διαλέκτου, παροιμίες και γνωμικά, διάφορες τοπικές παραλλαγές της διαλέκτου κ. ά. Δεύτερον, σε μία εποχή, κατά την οποία οι διάλεκτοι υποχωρούν ραγδαία υπό την πίεση της επίσημης γλώσσας που χρησιμοποιείται στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, διδάσκεται στα σχολεία, και, με δυο λόγια, ακούγεται και μιλιέται παντού πλέον, προβάλλει επιτακτικότερη η ανάγκη να καταγραφεί ό,τι παραμένει ακόμη ζωντανό από τον γλωσσικό και κατ' επέκταση πολιτισμικό πλούτο του νησιού.

Νικόλαος Παντελίδης

*Επίκουρος Καθηγητής Γλωσσολογίας
Πανεπιστήμιο Αθηνών*

¹ Στην νεοελληνική διαλεκτολογία γίνεται διάκριση μεταξύ διαλέκτων και ιδιωμάτων. Με τον όρο διάλεκτος νοείται μία τοπική παραλλαγή της Νέας Ελληνικής, η οποία διαφέρει αρκετά από την Κοινή Νεοελληνική και δύσκολα γίνεται κατανοητή από άλλους ελληνοφώνους που μιλούν την Κοινή Νεοελληνική. Με τον όρο ιδίωμα, χαρακτηρίζονται τοπικές παραλλαγές της Νέας Ελληνικής που θεωρείται ότι δεν απέχουν πολύ από την Κοινή Νεοελληνική, οπότε δεν είναι δύσκολη η κατανόηση από ανθρώπους που δεν μιλούν το ιδίωμα. Ως διάλεκτοι της Νέας Ελληνικής θεωρούνται τα ποντιακά, τα καππαδοκικά, τα τσακόνικα, τα ελληνικά της Κάτω Ιταλίας, και επιπλέον τα κρητικά και τα κυπριακά. Όλες οι υπόλοιπες παραλλαγές της Νέας Ελληνικής χαρακτηρίζονται ως ιδιώματα, π.χ. το ικαριώτικο ιδίωμα. Επειδή όμως ακόμη και ένα ιδίωμα, όπως το ικαριώτικο, μπορεί να είναι αρκετά δυσνόητο για κάποιον που δεν το γνωρίζει και δεν το μιλά, θεωρώ εδώ τη διάκριση περιττή, επειδή είναι εν πολλοίς υποκειμενική. Προτιμώ να χαρακτηρίζω όλες τις τοπικές παραλλαγές της γλώσσας ως διαλέκτους, όπως άλλωστε γίνεται στην επιστήμη διεθνώς, ανεξάρτητα από το πόσο διαφέρουν από την Κοινή Νεοελληνική (την επίσημη γλώσσα δηλαδή).

Κριτική για το βιβλίο "Ικαριακά Σύμμεικτα"

Νέο βιβλίο:

Θεμιστοκλής Κατσαρός, Ικαριακά Σύμμεικτα

Για τη μελέτη και την κατανόηση των απαρχών του αιγαιακού πολιτισμού, η Ικαρία αποτελεί ένα νησί-κιβωτό και "αρχείο" πληροφοριών στις Ανατολικές Σποράδες, για αρκετούς λόγους: είναι σχετικά αλίμενο, υπήρξε απομονωμένο για μεγάλα διαστήματα, δημιούργησε κλειστές κοινωνίες και πολλούς οικισμούς σε δυσπρόσιτες περιοχές, διατήρησε πανάρχαιους θεσμούς, βρίσκεται μαζί με τη Σάμο στον θαλάσσιο δρόμο Αιγαίου-Μ. Ασίας και δεν αποτελεί μέχρι σήμερα κύριο στόχο τουριστικής ανάπτυξης. Ο Ικάριος συγγραφέας Θεμιστοκλής Κατσαρός, παρακινημένος από μια θαυμαστή αγάπη για τον τόπο του, αφιέρωσε αρκετές δεκαετίες για τη μελέτη της Ικαρίας. Διαθέτει εξάλλου τόσο τα προσόντα του ειδικού, λόγω των σπουδών του στην Αρχαιολογία και την Ιστορία, όσο και την πολύχρονη εμπειρία του ως επιμελητή αρχαιοτήτων στο νησί. Το αποτέλεσμα είναι ένα σπουδαίο πόνημα, που περιέχει πλούτο πρωτότυπων πληροφοριών και νέων ευρημάτων καταγεγραμμένων με εγκυρότητα και επιστημονική ακρίβεια, και ακόμη ιστορικών συσχετίσεων, ετυμολογικών ερμηνειών και εθνογραφικών παραλληλισμών που εκτείνονται σε ένα ευρύτατο χρονικό πλαίσιο, από τους νεολιθικούς μέχρι τους νεότερους χρόνους. Το βιβλίο, με 350 σελίδες, πλούσια εικονογράφηση, βιβλιογραφική υποστήριξη, παραρτήματα και εκτενή περίληψη στα αγγλικά, δεν αποτελεί μόνο μια προσφορά προς την Ικαρία αλλά είναι και αφετηρία νέων ερευνών, αρχαιολογικών, παλαιοπεριβαλλοντικών, ανθρωπολογικών και άλλων.

Η παρουσίασή του έγινε πρόσφατα από τους πανεπιστημιακούς καθηγητές Π. Θέμελη και Α. Σάμψων, και από τον δημοσιογράφο-συγγραφέα Α. Κύρου. Διατίθεται από την Εταιρεία Ικαριακών Μελετών (Μιλτιάδου 3, Κηφισιά, τηλ. 210-8016183), η οποία και χρηματοδότησε την έκδοση.

(Περιοδικό: Αρχαιολογία
Τεύχος 102 Μάρτιος 2007)

Γιάννης Μπασιάκος
Δρ. Γεωλόγος – ΕΚΕΦΕ "Δημόκριτος"

Αρχαιολογικές ανασκαφές στο Κεραμέ Αγ. Κηρύκου

Από 19 Ιουλίου έως και 10 Αυγούστου 2007 πραγματοποιήθηκαν αρχαιολογικές ανασκαφές στην θέση Κεραμέ, ανατολικά του Αγ. Κηρύκου, σε εγκατάσταση της ακεραμικής περιόδου (9.000 π.χ.).

Ανασκαφείς ήταν ο Αδαμάντιος Σάμψων, καθηγητής προϊστορικής αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αγαίου, πλαισιούμενος από αρχαιολόγους και φοιτητές.

Η Εταιρία Ικαριακών Μελετών αισθάνεται την υποχρέωση να εκφράσει τις ευχαριστίες της στους συντελεστές της ανασκαφής καθώς και στους:

Επαρχείο Ικαρίας, Δήμο Αγ.Κηρύκου Ικαρίας, Καραπέτη Κων/νο. Καρρά Κυριάκο, Κατσαρό Θεμιστοκλή, Κατσαφάρο Νικόλαο, Κατσαφάρου - Δαβηλά Βάσω, Λακίο Αντώνιο, Μύτικα Νικόλαο, Πετσάκο Πέτρο, Σαφό Αυγερινό, Σαφό Νικόλαο, Τριπόδη Σίμο, Τσαρνά - Κατσαφάρου Λεμονιά, Τσουρή Κων/νο του Γεωργίου, Φουντούλη Χρυσόστομου και Χερουβή Γεώργιο.

Η ευγενική προσφορά των ανωτέρω συνέβαλε στην πραγματοποίηση της ανασκαφής.

Χρ. Ξενάκης

Για την Εταιρεία Ικαριακών Μελετών

Ευχαριστίες

- Η Εταιρία Ικαριακών Μελετών ευχαριστεί θερμά το Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. για την προσφορά δύο προκατασκευασμένων οικίσκων, οι οποίοι ήδη μεταφέρθηκαν στην Ικαρία και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της Εταιρείας.

- Η Εταιρία Ικαριακών Μελετών αισθάνεται την ανάγκη να ευχαριστήσει θερμά και από το περιοδικό τον εκλεκτό Ικάριο επιστήμονα Γεώργιο Ξ. Τσαμπή, που με την δεύτερη προσφορά του δικαιώνει την προσπάθεια της για την δημιουργία του Μουσείου του Ικάρου.

Χρ. Ξενάκης

Για την Εταιρεία Ικαριακών Μελετών

Εκδόσεις

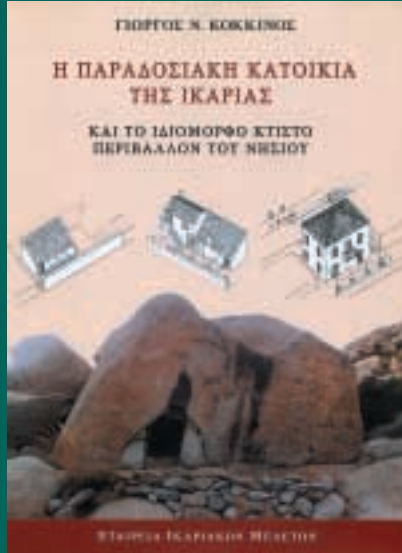
Εταιρείας Ικαριακών Μελετών

“Τρία εξαιρετικά έγχρωμα βιβλία που αναδεικνύουν με μια άλλη αισθητική τα ιστορικά και λαογραφικά στοιχεία του Νησιού στο πέρασμα των αιώνων...”

“Άμπελος η εν Ικάρω”

Μια εκτενής αναφορά στο κρασί που ο Όμηρος ονόμασε “Πράμνειο οίνο”. Το Κρασί της Νικαριάς από την Αρχαιότητα έως τις ημέρες μας...

Η Παραδοσιακή κατοικία της Ικαρίας

Μια εμπειρισταωμένη αναφορά στην Ικαριακή κατοικία από την Αρχαιότητα έως σήμερα, με στοιχεία αρχιτεκτονικά και λαογραφικά που οδηγούν σε ερμηνεία πολλά από τα “παράδοξα” του νησιού...

Ικαριακά Σύμμεικτα

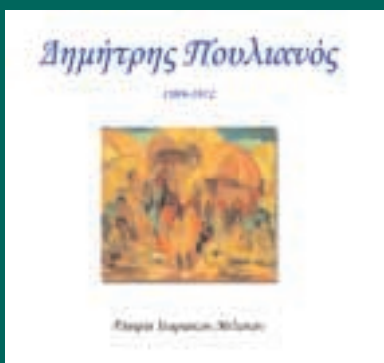
Ένα εκπληκτικό βιβλίο που αναταράσσει τα μέχρι τώρα δεδομένα για την Ικαρία, με αναφορές σε σπήλαια, μεγαλιθικά μνημεία, αρχαιολογικά ευρήματα, Ιστορικά και Λαογραφικά θέματα.

Ένα βιβλίο που πρέπει να κοσμεί τη βιβλιοθήκη κάθε Ικαριώτη...

υπό έκδοση:

Δημήτρης Πουλιανός ο ζωγράφος

Ένας πολυτελής τόμος με τα έργα του διαπρεπούς αυτού Ικαριώτη καλλιτέχνη του περασμένου αιώνα...

Η Εταιρεία Ικαριακών Μελετών

Ευχαριστεί θερμά :

Υπουργείο Αγαίου και Νησιωτικής πολιτικής
Το ΥΠΕΧΩΔΕ
Την Νομαρχία Σάμου
Το Επαρχείο Ικαρίας
Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Τους Δήμους: Αγ. Κηρύκου, Ευδήλου, Ραχών,

Τον κ. Απ. Κράτσα & τον κ. Κων/νο Μαλέα
Χημική - Βιομηχανία ΒΙΟΠΟΛ Α.Ε.

Που με τις ευγενικές χορηγίες τους πραγματοποιήθηκαν οι παραπάνω εκδόσεις.
Οι χορηγίες αυτές, χρεώνουν την Εταιρεία μας με την ηθική υποχρέωση για μεγαλύτερες προσπάθειες στο μέλλον...

Οι εκδόσεις της Εταιρείας Ικαριακών Μελετών πωλούνται:

Στην Αθήνα: Βιβλιοπωλείο Ελευθερουδάκη, Πανεπιστημίου 17, τηλ.: 210 3258440

Στη Θεσσαλονίκη: Βιβλιοπωλείο Ελευθερουδάκη, Εθν.Αντιστάσεως 131 (Καλαμαριά), τηλ.: 2310 488748

Στον Άγιο Κήρυκο, Βιβλιοπωλείο Ιπποκρ. Ξυλά, τηλ.: 22750 22604 και Βιβλιοπωλείο Κων. Περρή, τηλ.: 22750 22890

Στον Εύδηλο, Φωτογραφείο Λευτ. Αργυρίδη, τηλ.: 22750 31682-31737

Στο Χριστό Ραχών, Φωτογραφείο Χριστόδουλου Μαλακία, τηλ.: 22750 41166

Επικοινωνία: website: www.http://ikarianstudies.org

e-mail: info@ikarianstudies.org – e-mail: kostapina@gmail.com